

Kiriku Elu

Gesti katoliiklaste häälekandja

5&6/1995



Selles numbris muuhulgas:

- ✎ Dominiiklaste kloostri koguduse kirikuni
- ✎ Esimeste vasikate saatuseks on minna aia taha
- ✎ Valga kiriku taastamise lugu
- ✎ Trikoda Tartus
- ✎ Arvustus "Lühiülevaatele katoliku kiriku õpetusest"
- ✎ Toimetaja hüvastijätt

Kiriku Elu 5&6/95

Õesti katoliiklaste häälekanaja

Ilmus jaanuarist 1933 kuni juulini 1940.
Uuesti ilmub alates oktoobrist 1989.

Sisukord ja avapalve	2
Lahkumissõnad	3
- toimetaja	
Esimeste vasikate saatus	4
- soome rahvusest katoliku preestrite lugu	
Exegi monumentum ...	11
- Valga kiriku taastamisest	
Tallinna Peeter-Pauli kirik	16
150 aastat sissepühitsemisest	
Armastus ja usk (9., viimane osa)	20
- Jack Dominian	
Tartu kaputsiinidel oli	24
oma trikikoda	
- mälestuskilde Tartust	
Miks kristlased ei ole juudiusku	26
- isa Mieczyslaw Malinski	
Imikute kristlik vaade	30
- arvustus raamatule "Lühiüle- vaade katoliku kiriku õpetusest"	

Esikaanel: Laululeht Tallinna katoliku
kiriku sissepühitsemise jumalateenistusest
26. detsembril 1845.
Vt. artiklit lehekülgedel 16-19

"Kiriku Elu" nr 5&6(157&158) 1995. Katoliku kiriku väljaanne
ilmub 12 numbrit aastas, vahelduva sagedusega.
Toimetaja preester Rein Õunapuu.
Toimetuse aadress: Postkast 1023, EE-0003 TALLINN
telefon (+372-2) 475752

Trükitöö: AS Terbo Ltd., Rävälä pst. 8 TALLINN

Avapalve

Töötü inimese palve

Minu ümber on kõik vaikseks jäänud.

Ma ei pea enam kuhugi tormama,
et jõuda õigeaks ajaks.

Nii juhtub inimesega,
kes on valinud eriala,
millel pakkumine on suurem kui nõudmine.

Võiks ju mõelda mingile muule tööle,
kuid mis teha, kui mind
peale õpitud eriala ükski teine ei huvita,
kui ainult raha pärast töötamine
tundub enesematmisena.

Ängistav on end täies elujõus
ülalpeetavana tunda,
tõusta igal hommikul selleks,
et päev otsa tühjusse vaadata.

Taevane Isa, Sina tead,
miks Sa oled lasknud nii sündida.

Ainult Sinule toetudes suudan
mõelda tulevikule ja uskuda,
et mu minevikul ja olevikul on mõte.

Ära jäta mind poolele teele -
mitte mu enese heaolu,
vaid kõige selle hea pärast,
mida suudaksin teha,
kui Sa annaksid mulle võimaluse.

Lase mul leida oma elule uus sisu,
ilma et ma töö saamiseks
peaksin loobuma põhimõtetest,
mille eest Sina oled surma läinud.

Aamen.

Tallinna Peeter-Pauli kogudus
 Vene tn 18; 0001 TALLINN
 telefon (22) 44 63 67

- P 10.00 poolakeelne missa
 11.30 eestikeelne missa
 T 17.00 adoratsioon
 18.00 eestikeelne missa
 18.30 venekeelne missa
 K 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 N 17.30 poolakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 R 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 L 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 ladinakeelne lauldav missa
 18.30 roospärg

Iga kuu 1. laup. leedukeelne missa 17.30

Pärnu: Pühapäeviti kell 16.00 missa
 Pärnu Ellisabeti (lut.) kiriku kabelis

Tartu p. Neitsi Maarja kogudus
 Veski tn 3; 2400 TARTU
 telefon (27) 42 27 35

- P 9.30 poolakeelne missa
 11.00 eestikeelne missa
 E 8.00 missa
 T 18.00 missa
 K 8.00 missa
 18.00 vesper ja roospärg
 N 8.00 missa
 18.00 adoratsioon
 R 8.00 missa
 18.00 vesper ja roospärg
 L 18.00 missa

Valga: Pühapäeviti kell 15.00 missa
 Valga Jaani (lut.) kiriku käärkambris

Ahtme katoliku kogudus
 Sõpruse tn 82; 2020 AHTME
 telefon (233) 35 075

- P 15.00 missa
 Esmaspäevast Reedeni:
 16.00 missa
 L 12.00 missa

Narva: Pühapäeviti kell 8.00 missa
 luterlikus kabel-kirikus Kreenholmi 22

Sillamäe: Pühapäeviti kell 10.30 missa

Kiviõli: kuu 1. laupäeval 14.00 missa
Sompa: kuu 2. laupäeval 14.00 missa

Tegeva armastuse saadikud
 Endla 33-10; 0001 TALLINN
 telefon (22) 45 15 06
 ülemõde Stanislette

- K ja R 7.00 missa
 P,E,K,R 18.00 adoratsioon
 T,N,L 7.00 adoratsioon

Pühima Lunastaja birgitiinide ordu
 Poska tn. 47A; 0010 TALLINN
 telefon (22) 42 31 47
 ema Teresa

Toimetaja hüvastijätt

Käesolev "Kiriku Elu" number jääb minu toimetamisel viimaseks. Kuna 1995. aasta sügiseks oli tööõhkkond Eesti Apostellikus Administratuuris muutunud täiesti väljakannatamatuks, ei jäänud mul muud üle, kui võidelda välja oma "sabatiaasta", millele igal preestril on õigus iga seitsme aasta järel; seejärel siirdun ma 1996. aastast esialgu määramatuks ajaks Maini äärsesse Frankfurti, kus asun edasi õppima jesuiitidele kuuluvasse Püha Geogriuse (ehk püha Jüri) Filosoofilis-Teoloogilisse Kõrgkooli (Philosophis-Theologische Hochschule Sankt Georgen), kus minu erialaks saab moraaliteoloogia. See oli ainuke alternatiiv, mis mul preestriametist loobumise kõrval üle jäi, kui soovisin säilitada oma kristlikud põhimõtted ja inimväärkuse.

Minu tagandamist "Kiriku Elu" peatoimetaja kohalt eesti apostellik administraator mulle ei teatanud. See sisaldub ainult tema deklaratsioonis 1. oktoobrist 1995, mille ma juhuslikult kirikust vedelemast leidsin.

Kahtlemata püüan ma ka edaspidi leida õppetöö kõrvalt aega informatiivsete ja harivate artiklite kirjutamiseks eesti lugejatele, kuid avaldama hakkan ma neid ilmselt mujal kui katoliiklaste ametlikus häälekandjas "Kiriku Elu". Läbirääkimisi olen pidanud juba mitmete asja vastu huvi ilmutanud väljaannetega, kes on avaldanud soovi ka sarjade jätkamiseks.

Mis puutub ajalehe-ajakirja "Kiriku Elu" edasisse ilmumisse, siis pean vajalikuks rõhutada selle tulevastele väljaandjatele, et kõik senised autoriõigused - peale nime *copyrighti*, millele ma loomulikult ei soovigi pretendeerida - kuuluvad minule ja mu kaastöölisele hõlmates nii lehekujundust kui selle sisulist ülesehitust, ning senine toimetust ei luba neid kellelgi kasutada.

Omalt poolt - kui see kedagi huvitab - soovitaksin jätkata "Kiriku Elu" kogudustekroonika stiilis, et jäädvustada ajaloo jaoks Eesti Apostelliku Administraatori poolt välja antud dokumendid ja tähtsamad sündmused koguduste elus. Katoliikliku probleemlehe väljaandmiseks puuduvad minu hinnangul praegu Eestis vastava hariduse ja oskustega inimesed (vt ka lk 30-35).

Tahaksin südamlikult tänada kõiki selle lehe seniseid kaastöölisi, kes on missioonitundest ajendatuna andnud oma parima katoliku kiriku maine tõstmiseks ja hoidmiseks Eestimaal. Ka tahaksin tänada oma lugejaid kaasamõtlemise ja poolehoiu eest.

Preester Rein Õunapuu

Hochschule Sankt Georgen
 Offenbacher Landstraße 224
 D-60599 Frankfurt am Main
 Telefon: + 49-69-606 1934

Esimeste vasikate saatatus

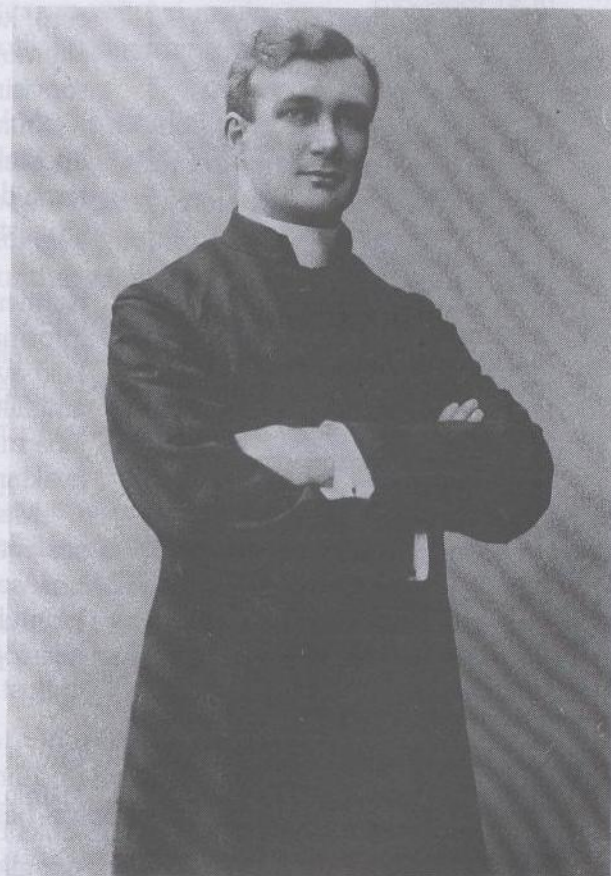
Põhjanaanabrite oma rahvusest katoliku preestrite lugu

Balti riikidest on Eesti ainus maa, mille kiriku ajalugu saab Skandinaavia omaga võrrelda ülekaalukalt valdava luterliku traditsiooni ja katoliku kiriku diasporaaolukorra poolest. Ulatus ju luterlus katoliiklikku Leetu ainult väikesele alale, kogu Lõuna-Läti, Latgale piirkond, jäi aga protestantismi mõjupiirkonnast välja.

Skandinaavia ja Eesti katoliku kirikute ajaloos võib leida sarnaseid jooni. Kogudused (taas)loodi protestantlikule alale välismaalaste jaoks, välismaiste vaimulike juhtimisel alates XVIII sajandist. Ainus Skandinaaviamaa, kus säilis natuke järjepidevat katoliiklust, oli Taani (mõned mõjukad aadliperekonnad ei võtnud protestantismi vastu). Nii Taanis, Islandil, Norras kui Rootsis sai katoliiklus pärast taaslubamist kesta ilma suuremate ekstsessideta.

Soome ja Eesti katoliku kirikuil läks teisiti kasvõi seetõttu, et mõlemad sattusid - üks lühemaks, teine pikemaks ajaks - Vene impeeriumi mõjusfääri. Katoliku koguduste loomine käis sarnase skeemi järgi. Nii Soome kui Eestisse rajati katoliku kogudused vene armees teeninud võõrahvusest sõdurite jaoks: Viiburi kogudus 1799. - p. Hyacintuse kirik 1802; Helsingi kogudus 1856 - p. Henriku kirik 1860; Tallinna kogudus 1786 - p. Peeter-Pauli kirik

Wilfrid von
Christierson



1844; Tartu ülikoolikabel 1849 - kogudus 1860. - p. Neitsi Maarja Pärispatauta Saamise kirik 1899.

Vene okupatsiooni perioodil kiriku institutsionaalne areng peatus, sest vaimuliku võimu kogu tähelepanu oli keskendunud üksnes ellujäämisele. Konfliktid okupatsiooni perioodil tõusnud oma rahvusest vaimulike ja võõrsilt lähetatute vahel tekkisid pärast kiriku vabanemist

vallutajate poolt pealesunnitud vaimuliku juhtimise struktuurist.

Kuna esimene Eestisse loodud Apostellik Administratuur hävitati II maailmasõja järel täielikult, jõudsid sündmused, mis leidsid aset Soomes käesoleva sajandi kahekümnendatel aastatel, kohati hämmastavalt sarnase skeemi järgi Eestisse alles mõned aastad enne käesoleva sajandi ja aastatuhande lõppu.

Wilfrid von Christiernson

Esimene soome päritolu katoliku preester pärast aastat 1500 sündis Vaasas 16. mail 1878. Tema isa, Carl Ulrik von Christiernson, soome-rootslasest laevakapten, ja ema, iiri päritolu Anna Winifred O'Flanagan, said tuttavaks Viinis ning abiellusid 1870. aastal Odessas. Isa sai tööd Turu ja Helsingi lootsiteenistuses, ning pere asus Helsingisse. Poeg Wilfrid ristiti isa järgi luteri usku. Pärast mehe surma 1891. hakkas Anna von Christiernson taas käima katoliku kirikus, Helsingi püha Henriku koguduses, kohaliku rahva jaoks tollal halvaimainelises poola kirikus. Katoliku preestrit karieeriti tollal sõjaväepreestrina, kes ajas purjus peaga tänaval naisi taga.

Ema pani Wilfrid von Christiernsoni laulma kirikukoori, ja poisile hakkas seal pikapeale meeldima. Pöördumine katoliku usku leidis aga aset ema ja poja reisi ajal Prantsusmaale. Wilfrid võeti katoliku kirikusse vastu ja kinnitati augustis 1896, kui ta oli 18-aastane. Kaks aastat hiljem läks ta Saint Sulpice'i seminari ja pühitseti 25-aastasena preestriks 3.7.1903. aastal Pariisis. Pärast lühikest tööd domiinkaani nunnade poolt peetud koolis siirdus von Christiernson Rootsi, kus ta töötas alguses Malmös ja sai 1904. aastal piiskop Bitteri sekretäriks. Pärast pikki vaidlusi Stockholmi piiskopi ja Soomes piiskopi kohuseid täitnud prelaat Denisewiczi vahel nimetati von Christiernson juunis 1906 Helsingi püha Henriku koguduse haldajaks preestriks. Aasta hiljem palus uus kogudusepreester "Püha Südame" kongregatsiooni juhilt isa Dehonilt Hollandist endale abipreestrit ja veel ühte vennaskonna preestrit Viiburi koguduse jaoks. 1908. aasta väärib äärmärkimist selle poolest, et Prantsusmaalt saabusid Helsingisse abiks

kolm nunna; avati kogudus Turus; Hollandist saadeti Soome isa Johannes van Gijssel.

Wilfrid von Christiernson oli saanud vaimuliku hariduse sajandivahetuse Prantsusmaal, kus katoliku kirikus valitses õitseng ja uuenduste vaim; sealt omandatud uusi põhimõtteid tahtis ta rakendada ka oma töös. Isa Wilfrid nägi oma ülesandena katoliku kiriku avanemist kohalikele protestantlikule ühiskonnale, ja see eeldas Soome eraldumist Mogiljovi piiskopkonnast, mis hõlmas tollal kogu Venemaad. Mogiljovis oldi niisuguse taotluse suhtes üllatunud: miks peaks üldse katoliku usku luterlastele pakkuma?

Wilfrid von Christiernson vabastati vene riigivõimu survele Helsingi kogudusepreestri ametist 1910. aastal. Aasta hiljem sündis Vene riik kõik välismaised preestrid ja nunnad Soomest lahkuma. Oma osa mängisid siin kindlasti ka kogu-

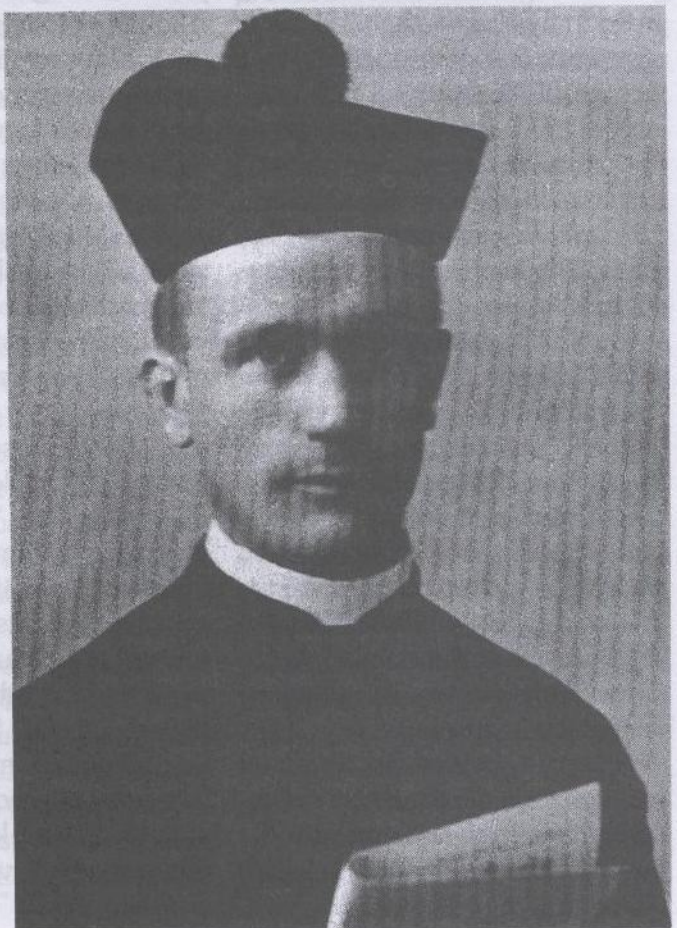
duse poola vähemuse (enamik oli juba siis rootsi- ja soomekeelne) poolt piiskopkonda saadetud kaebused, sest isa Wilfrid ei osanud ei poola ega vene keelt.

1912. aastal sõitis isa Wilfrid koos 6 koguduseliikmega Rooma ja kohtus seal oma peamise soosija, kardinal Merry de Val'iga, kelle abiga saavutas ta loa avada Helsingis oma kabeli-kogudus. Venemaal 1917. aastal aset leidnud revolutsiooni järel tuli Soome rohkesti põgenikke, kellest osa olid poola soost katoliiklased. Helsingi p. Henriku koguduses tõusid poolakad siis kõige suuremaks rahvusrühmaks.

Adolf Carling

Kustaa Adolf Carling sündis Helsingis 22.11.1882. Tema isa Johannes Kalpa (nimi soomestati sel ajal, kui Adolf õppis Peterburis) oli elu-

Adolf
Carling



kutselt sepp, ema koduperenaine, mõlemad pärit Pohjanmaalt (paarsada kilomeetrit Helsingist põhja poole). Vanemad, kes olid luteri usku, abiellusid aastal 1881 ja Adolfi järel sündis neil veel viis last.

Reaallütseumi õpilasena tekkis Adolf Carlingil huvi keelte, eriti slaavi keelte vastu, mis viis ta kokku kohaliku poolakast katoliku preestri isa Rodewicziga. Keelehuvi kantuna hakkas ta laulma püha Henriku kiriku kooris, kuid uudishimu sundis teda uurima ka katoliikliku teoloogiat, kuni ta ükskord enda jaoks tunnistas, et katoliku õpetus läheb luterlikust paremini piibliga kokku. Septembris 1904, kui Carling oli 22-aastane, võeti ta püha Henriku koguduse liikmeks.

Kaks aastat hiljem lahkus ta ülikoolist ja astus Peterburi katoliikliku vaimulikku seminari, kuid peagi õnnestus tal saada stipendium oma õpingute jätkamiseks Roomas, kus ta 1907. aastal võeti vastu Collegium Germanicum. Adolf Carling jäi Rooma neljaks aastaks ja kutsuti aasta enne õpingute ametlikku lõpu tagasi Peterburi, kus ta 6. septembril 1911, 28-aastasena preestriks pühitseti. Samal aasta oktoobrist nimetati ta Viiburi püha Hyacintuse kiriku kogudusepreestriks. Tema hooldada oli ka Hamina kogudus (poolel teel Viiburist Helsingisse) ja väike "suvekogudus" tollaegses Peterburi suvituslinnas Terijoel (Terijoki - praegu vene nimega Zelenogorsk - Läänemere rannal Kronstadtist saarest otse põhja suunas).

Peagi pärast koguduse haldajaks määramist võttis Carling enda juurde elama oma vanemad (pensioneeritud ja tol ajal ei olnud), samuti oma kaks õde, kes hiljem sõdadekeerises mõlemad leseks jäid - üks ühe, teine kahe lapsega.

Pidevalt kasvav seotus oma perekonnaga ei saanud siiski jätta Adolf Carlingi elule ja preestritööle mõju avaldamata, nagu me hiljem võime märgata.

Soome katoliku kiriku iseseisvus

1917. aasta lõpus saatsid Adolf Carling ja Wilfrid von Christerson ühise läkituse paavstile, milles tehakse ettepanek Soome apostelliku viikariaadi asutamiseks. Püha Aujärje vastuses teatati Varssavi nuntsiuse volitamiseks vastavateks läbirääkimisteks Soome riigiga.

Soome preestrite esimene ühisläkitus jäi aga ka viimaseks. Edaspidi läksid nende teed lahku. Oli ju von Christerson soomerootslane ja Carling soomlane; vastavalt kogunesid mõlema seljataha need, kelle huvide eest kumbki neist seisis. Carling sai liitlasteks soomlased ja poolakad (nende hulgas ka mõjukad poola soost kirikutegelased), von Christerson oma koguduse rootslaste kaudu mõjukad isikud Soome valitsusasutustes.

Von Christersoni väljasõimine p. Henriku koguduse haldaja preestri kohalt oli toimunud vene riigivõimu toel ja samuti poolaka nimetamine tema asemele, nüüd üritas ta sama skeemi tagurpidi käima panna. Adolf Carling protesteeris niisuguse plaani vastu. Preester Turosenki oli Mogiljovi peapiiskopi poolt kiriku seadusega kooskõlas ametisse nimetatud, ja olenemata nimetamise tagamaadest polnud peale vaimuliku võimu kellelgi õigust seda otsust muuta.

1919. aasta suvel saatis Carling Rooma kirja, milles ta kirjeldas oma maa minevikku. "... Kiriku ülesandeks oli vaid Vene riigis elanud katoliiklaste usu säilitamine. Soome misjoneerimiseks pole tehtud mitte midagi, pole olnud ei apostleid, vahendeid ega vabadust. Nüüd on kõik muutunud. Soome on iseseisev. Ja kuigi Soome on protestantlik maa, on selle seadused nii lojaalsed, et tunnustavad katoliku kirikut ja annavad sellele vabadusi, mida sel pole seni olnud." Soome kirik pidi

hakkama jälle oma maa rahvast teenima, nagu oli olnud enne aastat 1520, ning alluma otse Roomale, mitte enam Peterburi piiskopkonnale. Kiri sisaldas julgeid etteheiteid, et kuna Püha Aujärje lubatud esindaja saatmine Soome viibib üha, tähendab see paavsti huvi puudumist soome katoliiklaste vastu. "Võiks arvata, et Teie Pühadus peab soome katoliiklasi nii vähese arvuliseks rühmaks, et on ükskõik kas nad on olemas või mitte. Usklikel on põhjust järeldada, et Kiriku Pea on hüljanud oma Soomes oleva karja. Palun Teil, Monsignore, võtta minu sõnu tõsiselt, ärge unustage seda vastutust, mis Teie Eksellentsil on Jumala ees. Ma võtan endale vabaduse rääkida nii julgesti sellepärast, et olen konvertiit, olen olnud luterlane ja elan äärmises vaesuses ohverdades oma tervise, au ja kõik..."

Sama 1919. aasta septembris sai von Christerson soome välisminister Holstilt volitused sõita Rooma konkordaadi sõlmimise üle nõu pidama. Kõik toimus nii kiiresti, et Carling ja tema soosijad, haridusminister Soininen ning riigi usuasjade intendent senaator Setälä said sellest teada alles tagantjärele. Järgnesid arvukad kriitilised artiklid ajakirjanduses, milles Carling süüdistas von Christersoni omaenda asjade seadmises kiriku omadest ettepoole. Polnud ju von Christersonil soome katoliiklastelt mingeid volitusi. Setälä süüdistas omakorda Holsti volituste ületamises.

Lõpuks sai Adolf Carling senaator Setälält kirja Varssavi nuntsiuse Achille Ratti (hilisem paavst Pius XI) jaoks, kes oli varem Rooma poolt määratud Soome konkordaadi asjus nõu pidama, ja siirdus tema jutule. Von Christersoni saatmine Rooma tähendas ju sisuliselt Varssavi nuntsiuse kõrvaletõrjumist. Carling esitas msgr. Rattile oma versiooni asjade käigust, kes sellest koheselt Rooma raporteeris. Carling süüdistas von Christersoni mit-

mete paikapidavate asjade kõrval ka püha Henriku koguduse varade omastamise ilmaliku võimu abiga. See süüdistus oli tugevasti liialdatud, nii et ka Carlingisse ei saanud lõpuks suhtuda kui erapooletusse isikusse.

Roomas teatati von Christiersonile, et Soome muutmine apostellikuks vikariaadiks on otsustatud, kuna aga kohalik vaimulikud kujutab endast kahte omavahel võistlevat preestrit, kaalutakse maa usaldamist mõne ordu kätte. Christierson saatis Soome välisministeeriumi telegrammi, milles ta pani ministeeriumile südamele, et kiriku juhtimine Soomes jäetaks kohalikele vaimulikele. Välisministeeriumi vastus sisaldaski mainitud nõudmise, sest ordude töö Soomes oli mingitpidi jõusoleva, 1770. aastast pärit riigipäevaotsusega keelatud. Nüüd süüdistas Rooma juba Soomet kirikule nõudmiste esitamises, mis isegi väljaspool Euroopat ei tulevat enam kõne alla.

Soome apostellik vikariaat asutati 1920. aasta 8. juunil, ilma et kedagi oleks selle etteotsa määratud. Samal suvel saabus Soome paavsti erivolitustega saadik, Hertogenboschi piiskop Adrian Diepen Hollandist, kes oli Roomas von Christiersoni versiooni juba kuulnud. Nüüd keskendus ta rohkem Carlingile, ning viimase haritus, keelteoskus ning nägemused katoliku kiriku tööst oma maa ja rahva hüvanguks avaldasid talle muljet. Helsingi preester Turossiensi kile andis saadik 9 kuud haiguspuhkust ja määras Carlingi tema ajutiseks asemikuks. Samas jäi Viiburi kogudus endiselt Carlingi hoolde, kusjuures Wilfrid von Christiersonil polnud mingeid kohustusi. Adolf Carlingi perekond täitis otsekohe terve Helsingi preestrimaja. Kogudus oli aga vaene, sest välismaalased olid lahkunud, ja Carling pidi endale Poola saatkonnas töötades leivakõrvast teenima. Viiburis käis ta ainult jumalateenistusi pidamas.

Piiskop Diepen esitas oma visiiditulemused Roomas sama aasta sügisel, ja esitas vikariaadi etteotsa ilmselt Carlingi kandidatuuri, kelles ta oli näinud avatust ja mõistnud tema autoriteeti ka väljaspool katoliku kirikut, oma maa poliitilistes ja kultuuriringkondades. Negatiivsete omadustena leidsid äramärkimist tema järskus ja kiivus nende suhtes, kes olid teisel arvamusel kui tema, samuti soome keele teistest keeltest kõrgemale seadmine.

Arvatavasti sai piiskop Diepen kardinal Rossumilt suusõnal teate, et Carling on määratud Soome vikariaadi apostellikuks administraatoriks, ning ta saatis viimasele õnnetluskirja. Kui ta vastust ei saanud, kirjutas ta uuesti Carlingile, kes aga väljendas vastukirjas ainult imetust. Tema mingit kirja määramise kohta ei tulnud ... sest seda polnud saadetudki. Roomas oli viimasel hetkel meelt muudetud.

Winner takes it all ...

Soome saadeti "Püha Südame Vennaskonna" preestrid, kellest üks, Johannes Michael Buckx, nimetati 17. märtsil 1921 Soome apostellikuks administraatoriks. Isa Buckx oli aastatel 1910-1911 teeninud Viiburi kogudust.

Kuna Adolf Carling oli piiskopikandidaat, kuid piiskopiks ei saanud, anti talle - nagu sel puhul kombeks - paavsti kaplani ja monsignore au nimi. See sündis 1921. aasta aprillis; sama kuu lõpus teatas kardinal Gasparri, et Püha Tool on volitanud Adolf Carlingi kiriku esindajaks pidama nõu Soome valitsusega katoliku kiriku staatusest riigis. Piiskop Buckx ja talle abiliseks määratud, 1907-1910 Helsingis töötanud isa van Gijssel saabusid Helsingisse juulis. Nii Carling kui von Christierson olid koos koguduste ja suure hulga uudishimulikega tulnud neile sadamasse vastu.

Suurimaks pettumuseks mõlemale Soomest pärit preestrile määras piiskop Buckx Helsingi koguduse uueks haldajaks preestriks Johannes van Gijsseli. Adolf Carling oli siis 38-aastane.

Tähtede kustumine

Helsingist lahkudes ei läinud Carling tagasi Viiburisse, oma koguduse juurde, vaid asus Terijoele, kus kogudust peaaegu polnud. Ta ei kommenteerinud seda oma sammu kunagi mitte kellelegi, isegi mitte tagantjärele. Erakirjade kaudu saab siiski selgeks, et ta põdes oma unelmate purunemist soome rahva hüvanguks töötavast kirikust, ja tundis end olevat saadetud "Hollandi Siberisse".

Kui Carling kolme kuu pärast depressioonist toibus ja soovis Viiburisse tagasi pöörduda, oli piiskop juba otsustanud määrata sinna uue preestri. Adolf Carling vabastati Viiburi haldaja preestri kohalt 1921. aasta lõpus. Kõigest hoolimata jäi ta oma vaimulikule ülemusele avalikkuse ees lojaalseks (nende omavaheline kirjavahetus ei ole säilinud), kirjutades artikli, kus kiitis Jumalat selle eest, et soome kirikul on nüüd oma ülemkarjane. Carlingi suhted von Christiersoniga paranesid varsti pärast seda, kui kumbki neist piiskopiks ei saanud. Vähe-malt korra käis isa Wilfrid isegi Terijoele Carlingil külas.

Adolf Carling jäi Terijoele oma alla sajalikmelise koguduse juurde kuni Vene-Soome sõjani välja, ning ehtas mahajäetud suurde suvemajja uue kabeli. Ta kiusas oma peamiselt poola rahvusest katoliiklasi tihti pikade soomekeelsete jutlustega, millel tegelikult õiget kuulajat polnudki.

Piiskopile hakkas selgeks saama, et isa Adolphi määramist kuhugi mujale takistab tema seotus oma perekonnaga. Isa, ema, lesestunud õde ja õepoeg, kelle kõigi toimetu-

leku eest Carling pidi hoolitsema, olid liiga suur koorem piiskopkonnale selle tolleaegse vaesuse juures.

Väljaspoolt paistis tema elu Terijoel oma perekonna keskel maaidülina, kuid tegelikult käis võitlus olemasolu eest. Peale põllu- ja aiatöö (pere sai Terijoe lähedal maad), samuti oma väikese koguduse teenimise, hakkas Adolf Carling tegelema noortele hollandi soost preestritele soome keele õpetamisega. Keeletunnid kujunesid paraku soomeugri keeli omavahel võrdlevateks lingvistilisteks loenguteks, mille kasutegurit õpilased üsna küsitavaks pidasid.

Carling tuli toime 17 keelega, eesti keel kaasaarvatud. Ta kuulus muuseas ka sõjaeelse "Kiriku Elu" püsilugejate hulka. Carling ise oli kirjutanud artikleid ja luuletusi mitmesugustele ajalehtedele varemgi, kuid tema oma kirjastustegevus algas 1925. aastal ilmunud esimese soomekeelse palveraamatuga. Samal aastal hakkas ilmuma tema ühemeheleht "Uskon Sanomat", mille väljaandmist ta jätkas kuni oma surmani (ja milles muuhulgas ilmusid regulaarselt ka "Kiriku Elu" värskimate numbrite sisukokkuvõtted). Lisaks pärineb tema sulest palju tõlketöid, kaasaarvatud laulude tõlked.

Carling üritas tuua soome keelde sisse palju uudissõnu ja -orme ega loobunud siin oma taotlustest kuni lõpuni, mistõttu tema soome keelt võib võrrelda eesti poeedi ja keelemehe Uku Masingu eesti keelega - peale keele looja enese pole niimoodi keegi kunagi rääkinud ega hakka ka kunagi rääkima.

Aastatel 1928-1930 oli isa Adolf tegev ka õpetajana kohalikus koolis, et aineliselt kuidagi toime tulla. 1929. aastal haridusministriumii saadetud kirjas meenutas ta soome kiriku iseseisvuse eest peetud võitlust ja lootust, et Soome oma piiskopkonnas saab kohaliku päritoluga preestritel olema vähemalt

sama positsioon kui Mogiljovi aegu. Paraku, nagu ajalugu näitas, tema lootused ei täitunud. "Kas peaksin nüüd mina vanas eas minema ära välismaale?" kirjutab ta. Olukorra väljapääsmatus oli pannud ta kahtlema oma tegevuse mõttekuses.

1930. aastal käis Carling Varsavis, reisikirja järgi peatus ta ka Tallinnas, kus ta Peeter-Pauli kirikus (mis oma fassadiga talle Itaaliat meenutas) eesti keeles pihti vastu võttis. Siin kohtus ta ka kellegi neiuga, kes kuulus tema ajalehe "Uskon Sanomat" lugejate hulka. Samal reisil käis isa Adolf ära Narvas ja nägi taas kirikut, mida ta 26 aastat tagasi oli näinud alles tellinguis. Reisikirjas on aga palju kurbi vahemärkusi: kui Carling näeb oma õpingukaaslast kõrgetel positsioonidel, tuletab see talle valusalt meelde, et tema ei ole mitte keegi.

1933. aastal avaldas piiskop Buckx vaid taktikalistel kaalutlustel soovi erru minna, kuid ootamatult tema soov rahuldatigi. 51-aastaselt Carlingil tekib lootus, kuid ... "18. dets. 1933. Sõitsin Viiburisse, käisin trükikojas ja preestrimajas. Gulielmus Cobben apostellikuks vikariiks. Otsin kampsuni. Tarasewicz tõi küttepuid" ... nii kõlab märges Carlingi päevikust.

1939. oktoobris lahkus Carling oma raamatukogu maha jättes koos perega Terijoelt Talvesõja jalust, ning asus algul Viiburisse, kuid sealtki pidi ta varsti lahkuma. 1940. aastal jõudis ta pärast mõningaid vahepeatusi Helsingisse, kus asus koos perekonnaga elama kehva üürikorterisse. Helsingis sukeldus ta oma väheste abipreestrikohuste kõrval linna kultuuriellu. Aastail 1941-1943 kuulus tema ülesannete hulka hingehoiutöö vangilaagrites.

Wilfrid von Christierson jäi pärast Soome kiriku iseseisvumist Helsingi

kogudusse abipreestri ametisse. Tal oli härrasmehe maine ja palju sõpru prantsuse vaimulikkonna ja Helsingi mõjukate inimeste hulgas, kuid koguduses jäi ta üksikuks. Ta hoidis end kursis teoloogiamailmas toimuvaga ning oskas neil teemadel sõna võtta, kuid uurija- või teadlase-tüüp ta ei olnud.

Kõige paremini õnnestus tal kontakti leida noortega, neid õpetada ja olla neile vaimseks juhiks. Tema kodus istusid noored tihti koos, ja nende hulgast kasvas välja nii mõnigi märkimisväärne tegelane soome kultuuris. 1936. aastal asutas isa Wilfrid katoliikliku üliõpilasorganisatsiooni "Academicum Catholicum". Kõrgema haridusega konvertiidid olid tol ajal peaaegu eranditult rootsikeelsed (ka pärast revolutsiooni Soome jäänud rikkad venelased ja poolakad rootsistused, mitte ei soomestunud).

Oma esinemistega ajakirjanduses oli isa Wilfrid protestantismi kritiseerimisel väga terav, diplomaa-tia ei kuulunud tema iseloomu juurde. Katoliku piiskopid ja isegi tema õpilased kartsid ta sõnavõtte.

Kui Carling taas Helsingisse saabus, hakkasid nad von Christiersoniga tihedamalt läbi käima. Carlingist sai Academicum Catholicumi liige, ning ta pidas seal loenguid ja juhatas vahel ka koosolekut. Nagu Carlingil soomekeelne "Uskon Sanomat", oli isa Wilfridil oma rootsikeelne leht, "Vox Romana". Sellel perioodil kirjutasid nad sageli vastastikku teineteise lehtedesse artikleid.

Üheks Wilfrid von Christiersoni unistuseks oli benediktiinikloostri avamine Soomes. Benediktiinide tulemine jäi sõja puhkemisega seoses katki. Sõja ajal teenis isa Wilfrid suhteliselt kõrgest east hoolimata Hanko rindel sõjaväevaimulikuna.

1943. aastal sai Wilfrid von Christierson pommitamise ajal infarkti ja siirdus Rootsi ravile. Kui ta end juba paremini tundis, kutsuti ta ajutiselt Lundi kandma hoolt sealses

haiglas viibivate koonduslaagrist vabanenud, peamiselt prantsuse päritoluga vangide eest. 1945. aastal pöördus isa Wilfrid tagasi Helsingisse, kus ta sama aasta 11. novembril jalutuskäigu ajal kokku varises. Surres oli Wilfrid von Christierson 67-aastane.

1953. aastal käis Carling koos piiskop Cobbeniga Roomas. 1954. aastal valmis Helsingi püha Maarja kirik, ja Cobben kaalus Carlingi määramist selle haldajaks preestriks, kuid viimane oli täiesti uue koguduse organiseerimiseks siis juba liiga vana. 1958. aastal tegi Carling koos piiskop Cobbeniga oma viimase reisi Rooma, kuhu nad sattusid just uue paavsti Johannes XXIII valimise ja kroonimise ajaks. Oma elu viimase aastakümne veetis Carling majas, mille tema perekond oli ostnud. "Uskon Sanomate" toimetamine võttis kogu tema jõu ja aja. "Hiiobile ütles tema oma naine: "Miks sa veel piinled? Ütle Jumalast lahti ja sure!" Minulegi ütlevad minu kodused, et ma olen hull, kui ma toimetan "Uskon Sanomaid", mis jääb alati hiljaks ja mida keegi ei loe... Magamistuba on minu kirik, minu büroo ja kõik. Öde elab köögis. Hea et niigi on. Tänu Jumalale kõige eest." ütleb ta oma päevikus.

Pärast Adolf Carlingi surma 83-aastasena, 9. juunil 1966, ilmus viimane "Uskon Sanomate" number, mis sisaldas tema nekroloogi.

Teise lehma vasikad

Armastus oma kutsumuse vastu käib ikka inimesi mööda ega vaata rahvusele. Oma tööle andunud inimene on tihti nagu viimase võimaluseni pingul pillikeel, mis ei talu halba kohtlemist ja puruneb kergesti.

Mitte ainult soome rahva hulgas pärit preestrid ei sattunud kiri-

kuga vastuollu, vaid oli ka võõrmaalasi, kes pidid kannatama kiindumuse ja loomingulise suhtumise pärast oma konkreetse vaimuliku ülesandesse.

Isa Henrik Hartwijck saabus Soome 1921. aastal 27-aastasena. Ta oli hollandlane ja kuulus "Püha Südame vennaskonda". Isa Henrik õppis kiiresti ära soome keele. Kui hollandi preestrid üldiselt kritiseeriti, et nad elasid preestrimajades justkui oma saartel, suletuna soome ühiskonnaelule, siis Henrik Hartwijck oli selles mõttes erand. Ta sai peagi soome kultuuriringkondades tuntuks, kirjutas tihti ajalehtedes ja kaitses katoliku kirikut oma sõnavõttudes. Kogudusetöö kõrvalt tõlkis isa Hartwijck soome rahvuseepose "Kalevala" hollandi keelde ja kirjutas soome ülikoolide tarbeks hollandi kirjanduse ajaloo (1936. a.). Ta oli ka Carlingi toimetatud lehe "Uskon Sanomat" asutajaliige.

Millegipärast tundus isa Henriku kiindumus soome keelde ja sellele tähtsama positsiooni taotlemine katoliku kirikus lubamatu isemõtlemissena. Vastupidiselt oma eelkäijale ei osanud piiskop Cobben soome keele osatähtsuse kasvu rootsi keele kõrval ette näha ja pidas isa Henriku soomemeelsust taunitavaks. Kui viimane omaalgatuslikult soome kodakondsust taotlema hakkas, omistati sellele jultumuse varjund, ja nii pidi kõigi soomlaste poolt omaks võetud ja armastatud preester 1935. aastal Soomest lahkuma. Pettununa lahkus Henrik Hartwijck ka "Püha Südame" vennaskonnast ja töötas kogudusepreestri, õpetaja ning ajakirjanikuna Brüsseli lähedal Belgias. Alles 88-aastaselt liitus ta uuesti vennaskonda. Ta kinkis oma raamatukogu Soome, ja suri aasta hiljem.

Isa Armand de Caluwé saabus Soome 1938. aastal noore vaimulikuna, kes kuulus katoliku kiriku

UUDISEID KATOLIILIKLUST MAAILMAST

VENEMAA EUROOPAOSAS tegutseb juba 70 preestrit, kes on pärit 16 eri maalt. Moskva apostelliku administratuuri asutamise aegu 1991 oli sellel territooriumil ainult 2 preestrit ja 6 kogudust. Nüüd on koguduste arv kasvanud 75-ni, nende käsutuses on vaid 13 kirikut, ehitamisel on 6. Katoliiklaste üldarvuks neil aladel peetakse 300 000.

NAISVAIMULIKE ORDINEERIMIST käsitleb Vatikani Usudoktriini Kongregatsioon poolt 1995. a. novembris avaldatud lühike dokument. Nimetuks jääva isiku poolt esitatud küsimus, kas 1994. aastast pärit paavstliku dokumendi "Ordnatio sacerdotalis" väide, et kirikul puuduvad volitused naispreesterluse sisseadmiseks, kuulub ilmeksimatult kiriku pärimusse. Dokument vastab ühesõnaliselt: "affirmative" - jah.

Jeesus ei valinud jüngerite hulka naisi, isegi mitte Maarjat. Protestantide väide, et 1Kr 14,34-35 (naine olgu kirikus vaik ja kaetud peaga) on hilisem lisand, põhineb üksnes tekstikriitilisel analüüsil, kuid see koht ei puudu ühestki käsikirjast.

ENTSÜKLIKAS "EVANGELIUM Vitae", mis ilmus 25.3. 1995, teeb paavst esmakordselt vahet rasedusvastaste vahendite kasutamise ja abordi vahel määratledes, et kuigi mõlemad kujutavad endast rasket pattu, ei ole rasedustumist ennetavalt ära hoidvate vahendite kasutamine kvalifitseeritav mõrvana nii nagu abordi või muu, juba viljastatud munarakku hävitava meetodi puhul. Varem pole ükski paavst niisugust seisukohta välja öelnud.

UUDISEID KATOLIILIKLUST MAAILMAST

idariitusse. Alguses saatis piiskop ta Terijojele. Sõjaaja segadustes töötas isa Armand Helsingis ja sai lääneriituse preestrite vähesuse tõttu paavstilt eriloa pidada jumalateenistusi ka ladina keeles. Kui pärast sõda hakkas Soome saabuma uusi preestreid, tõrjuti isa de Caluwé kogudusetööst kõrvale, kuid ta leidis endale ise rakendust. 1946. aastast sai tema hoolde katoliikliku noorteorganisatsiooni "Juventus Catholica" juhtimine ning teise katoliikliku ajalehe "Kellojen kutsu" toimetamine. Lisaks tulid veel raadiotöö ja muud väiksemad kohustused katoliiklikes organisatsioonides.

Isa Armand oli nõutud pihhiisa ja populaarne noortejuht. Piiskop Cobbenile tema aktiivsus millegipärast ei meeldinud. 1950. aastal võeti Armand de Caluwélt ladina riituse teenistuste pidamise õigus. Kaks aastat hiljem loobus ta piiskopi survele ka Juventuse moderaatori ülesannetest ja Academicum Catholicumi esimehe kohast, mis tekitas suurt hämmeldust ja meelepaha organisatsioonis.

1953. asus isa Armand elama Helsingi ja Turu vahelise maantee äärde. Ta pühendus kirjatööle, kuid tundes end kiriku poolt üha rohkem kõrvale tõrjutuna, lahkus ta preestriseisusest ning abiellus. Omandanud kooliõpetaja kutse, töötas hiljem Põhja-Soomes.

Kustunud tähtede valgus

Vaatamata tagasilöökidele võeti hollandlastest vaimulikke soomlaste poolt hästi vastu, ja ainult väga vähesed neist on jäänud ajalukku suletuna kohalikule kulutuurile. Paljud hollandlastest vaimulikud kodunesid Soomes sedavõrd, et pärast pensionilejäämist ei läinud nad kodumaale tagasi. Nad näitasid end mitte ainult katoliikliku traditsiooni säilitajatena, vaid ka katoliikluse teadvustajatena Soome ühiskon-

nale. Eriliselt tuleks ära märkida isa Wim Slegersit ja isa Jac Reijndersit, samuti piiskop Paul Verschurenit, kes oma elutööga katoliku kiriku heaks Soomes on pälvinud ka soomlastest usurahva armastuse ja lugupidamise.

Kahe esimese soome sünnipäraga preestri mitte päriselt õnnestunud elutöö on aga otsekui miljard aastat tagasi kustunud tähe valgus, mis ikka veel meieeni hoovab - see elab tänini edasi soomlastest katoliiklaste hinges ning tekitab nostalgilist nukrust ja lootust paremale tulevikule.

Adra seadmine võttis kaua aega. Soomlaste osakaal hakkas sealses katoliku kirikus kasvama alles pärast Vatikani II kirikukogu. Kui enne oli olnud viiest konvertiidist neli rootsi- ja ainult üks soomekeelne, siis kuuekümnendate aastate lõpuks katoliku kirikusse tulnud olid peamiselt soomekeelsed. Põhjuseks polnud niivõrd kohaliku katoliku kiriku poolt ilmutatud aktiivsus, kui just kirikukogu poolt väljakuulutatud ja läbiviidud avanemine. Samuti ei saa alahinnata soomlaste reisimisvõimaluste suurenemist. Katoliku kirikut sai nüüd vahetult tundma õppida maadel, mille kultuur oli sellest kirikust mõjutatud, ning see pani paljusid soomlasi lähenema usuküsimustele teisest vaatenurgast.

1995. a. lõpuks oli Soomes katoliiklasi 6 410, neist 50,6% soomlasi ja 9,2% soomerootslasi. Välismaalaste osakaal soome kirikus (40,2%) on seega väiksem kui muudes Skandinaaviamaades, kus paremat põlve otsivaile välismaalastele soodsa immigratsioonipoliitika tõttu jäid põhirahvusest katoliiklased esialgse tõusu järel taas vähemusse.

Soome rahvusest preestreid on praegu oma rahva heaks töötamas kaks. Kuna Hollandis pole enam nii palju vaimulikke kutsumusi, tulevad uued noored preestrid Soome Poolast. Kuna Poola on monokul-

tuurme maa ja rahvas tuntud selle poolest, et nad jagavad kõik nähtused kaheks kategooriaks - nii nagu Poolas ja mitte nii nagu Poolas - on seatud tingimus, et iga sealt maalt Soome tulev vaimulik peab olema enne töötanud kaks aastat väljaspool Poolat.

Ajaloo hammasrattad

Kas oleks võinud minna teisiti? Kas Rooma ei oleks pidanud ilmutama kannatlikkust, et kohalikke olusid tundvate preestrite võimed kiriku hüvanguks ära kasutada? Kahtlemata polnud kumbki soomlasest preester valmis otsekohe lausa piiskopiks saama, kuid keegi ka ei usaldanud ega aidanud neid, ja nad jäid omal maal üksik, endale ise tegevust otsima.

Igaüks näeb maailma oma mätta otsast ega kujuta täpselt ette sundkäike ja tähtsate asjade pingeriida nende inimese saatuses, kelle kätte on usaldatud suure kiriku juhtimine. Lühülevaate soome katoliku kiriku ajaloost tõin oma lugejani mitte sellepärast, et sooviksin kellegi peale näpuga näidata, vaid pigem selleks, et iga eesti katoliiklane oskaks suures katoliku kirikus toimivate protsessidega arvestada.

Ka meil seisab ees pikk tee. Ehk aitab pilk naabri õue meil varuda kannatust ja vältida vigu, et Jumal võtaks vastu meie ohvri ning õnnistaks meie elutööd - ükskõik kui lootusetu see meile endale paistab.

Kasutatud kirjandus:

Kalevi Vuorela: "Finlandia Catholica", Studium Catholicum, Helsinki 1989.

Kalevi Vuorela: "Monsignore Adolf Carling", Studium Catholicum, Helsinki 1993.

Suuliselt küsitatud isa Martti Voutilainenit ja diakon Pentti Laukamat.

Exegi monumentum ...



Kiriku sisevaade sajandi algupoolelt. Preestri isik teadmata.

Kuidas kõik käima läks

See võis olla aastatel 1987-1988, kui ühel päeval tuli Tallinna kirikus minu juurde käärkambrisse vanem naisterahvas, tutvustas end, et ta on proua Sokolovska, ja tegi juttu Valga katoliku kirikust, mille ukse eest olevat kõik üles kaevatud. Kui midagi ette ei võeta, variseb seegi, mis püsti jäänud, ühel päeval kokku.

Ei osanud esialgu seisukohtagi võtta: mida saaksin mina, kes ma olen nõukogude ametnike jaoks üks "papp ja papimeelsuse levitaja" (nii kõlas teoloogi definitsioon suure ateisti Jemeljan Jaroslavski raamatust "Usklike ja uskumatute piibel") kirikuvaremete kaitseks teha.

Igaks juhuks saatsin Tallinna koguduse toleagse asjaajaja Fred Vendelini Valka asja uurima. Selgus et pühakoda, mis pärast kirikult võõrandamist oli kasutusel spordisaalina, kuid sovjeetliku haldamise tõttu lasti ära laguneda, on muutunud rahapuudusel linnale probleemiks, ja linn oleks väga huvitatud sellele uue valdaja leidmisest. Läbi-rääkimisi oli juba peetud kohaliku baptistikogudusega. Kui katoliku kiriku esindajad välja ilmusid, loobusid baptistid oma plaanist katoliiklaste kasuks. Kiriku varemed ja tiluke krunt selle ümber anti linna poolt eesti katoliku kirikule tagasi uskumatult kiiresti.



Niisuguses seisundis tagastati Valga pühakoda katoliku kirikule.

Ülevaade Valga sakraalarhitektuuri ajaloost

Illar Kannelmäe, arhitekt

Valgas asuvat preestrit mainitakse aastatel 1286 ja 1426. Pidevalt pole seal siiski vaimulikku olnud. Valgas käis naaberkoguduse Luke (Lugazhi) preester. Nii jätkus ka peale reformatsiooni, alles alates 1798. a. sai Valga oma pastori. Linnaõigused sai Valga 1584 Poola kuningalt Stephaniilt. Keskajast on andmeid puukabeli kohta, mille venelased 1501 põletasid. Ka hilisemad puukirikud hävisid. 1702. a. pärast Hummuli lahingut põletasid venelased kogu Valga linna koos kirikuga.

Uus puukirik ehitati 1726-29. Kirik vananes kiiresti ja uus kivist kirik (Riia kubermanguarhitekt Chr. Haberlandt) ehitati 1787-89. Vahepeal seisis ehitus rahapuudusel 23 aastat pooleli ja see lõpetati 1816. Valgale lähim Lugazhi praegune kirik on ehitatud 1729 (ümberehitatud 1907), see jääb praeguse Läti Valka linna alale.

Valgas asub veel 18. sajandist pärinev kabel, rahvapärimuse järgi poola ehk katoliku surnuaiakabel, arheoloogid aga ei kinnita kalmistu olemasolu selles paigas; arhitektuurilt on aga siiski tegemist tüüpilise hilisbarokse matusekabeliga.

Valga õigeusu kirik (arh. Lunski) on ehitatud 1897-98, sellest vanem puust õigeusu kirik põles 1913. a.

Katoliku kiriku ehituskruunt pindalaga 351 ruutsülda (1598 ruutmeetrit) anti Valga linnale kuuluva mõisa maadest 1904. aastal Riia Valuema kogudusele, kes oli nähtavasti ehituse nimeliseks tellijaks. Kauni arhitektuuriga, tellis- ja graniitseintega kirik ehitati valmis 1908. Projekti olemasolu ja arhitekti kohta andmed puuduvad. Valga kirikule väga sarnase Riia Bolderaja katoliku kiriku, mis valmis aastal 1909, on projekteerinud arhitekt Friesendorff, kes töötas sel ajal väga prominentse arhitekti Wilhelm Bokslaffi (1858-1945) töökojas.

Valga kirik seisis katusetu aastast 1980. Arhitektuurimälestiste Kait-

se Inspeksioon seiskas plaani ehitada läänefassaadi vastu spordikomitee ruumideblokk. Seejärel koostati veel teinegi kiriku spordihoonena kasutamise projekt, juurdeehitusega samasse kohta, kuhu nüüd on ehitatud kogudusemaja. Viimati mainitud projekti inspeksioon ka kooskõlastas, kuid lisas tungiva soovitusena Valga linnale leida siiski võimalus hoone kasutamiseks sakraalotstarbel.

Väljavõte koguteosest "Valgamaa", Tartu 1932

Rooma-katoliku usu (Ristija Johannes) abikirik Maleva (end Monopoli) uulil on ehitatud maa- ja telliskivist ja valmis saanud 1907 (kõik teised kiriku ehitamisega seotud dokumendid kinnitavad, et aasta hiljem - toim.). Ehitis on tornita, sest Vene valitsus ei andnud selle ehitamiseks luba.

Katoliiklaste arv Valgas tõusis jõudsasti raudteede ehitamise järel,

sest raudteelaste hulgas leidis suur protsent poolakaid ja leedulasi. Nende arv tõusis varsti 300-400:ni ja maailmasõja ajal veel kõrgemalegi. Oma kiriku ehitamisest, mis toimus prelaat Affanasowitzi algatusel ja õhutusel, võtsid kohalikud raudteelased-katoliiklased suure innuga osa. Rahvusriikide loomisel läks suur osa poolakaid ja leedulasi tagasi oma kodumaale. Selle tagajärjel vähenes katoliiklaste arv Valgas ligi 50:ni. Lahkus 1919.a. algul kohalt ka abipreester Striczko. Nüüd käib Tartu preester kord kuus Valgas jumalateenistusi pidamas ja teisi kiriklike talitusi õiendamas. Oma kalmistut Valga katoliku kogudusel ei ole.

Üle kivide ja kändude

Kui ma 1988. aasta septembris sõitsin esimest korda Saksamaale, selgus abistamisorganisatsioonis "Kirche in Not", et neil on võimalik eesti katoliiklaste mõnda projekti rahaliselt toetada. Muidugi käisin ma siis välja Valga kiriku kui tollal ainsa kirikule kuuluva hoone (kõik teised hooned olid siis veel riigi omad) taastamise kava.

Kogu kiriku ehitamislugu kujunes tagasilöökiderohkaks ja probleemiliseks. Kui Jumal elupäevi annab, kirjutaksin sellest lähemalt oma memuaarides. Siinkohal märgiksin vaid, et probleemide peapõhjuseks oli inflatsioon. Alguses tundus kiriku ja kogudusemaja valmishitamine esialgselt lubatud 200 000 saksa marga eest täiesti reaalne. Rubla ei maksnud siis valuuta kõrval ju midagi. Kuid seda aega polnud kauaks. Eelarved hakkasid järjest lõhki minema ja üha raskemaks muutus välismaistele otsustajatele selgeks teha, et kõik tõesti nii kiire tempoga kallimaks läheb.

Vahepeal oli Valga kogudus loodud ja see polnud kuigi suur. Kirik ja uus kogudusemaja olid aga juba katuse all. Jäi üle kas raha juurde

leida ja kogu kompleks valmis ehitada, või kõik varastamisohhtlikud osad (kõrvalasuv NL armeest maha jäänud kasarmu jäi mõne kuuga ilma kõikidest puuosadest ja katusekatetest) demonteerida ja rahaks teha. Ehitise valve all hoidmine oleks olnud väga kallis ja perspektiivitu korral mõttetu. Lammutamiseni asi õnneks siiski ei läinud.

Alljärgnevalt toome ära ehituse *manageri* Harri Kõiva artikli ajalehele "Eesti Kirik" (Nr. 3/96). Kuna tekst on juba ajakirjanduses ilmunud, esineb see muutmata kujul, küll mõningate lisamärkustega.

Valga katoliiklastel oma peavari

Harri Kõiva

Jõululaupäeval peeti äsjavalminud Valga katoliku kiriku juurdeehituse käärkambris pidulik missa, jumalateenistuse viisid läbi preester Rein Õunapuu ja Saksamaa Bonifatius Werki fondi peasekretär prelaat Georg Walf. Missale lisas pidulikust Los Angelese ülikooli ooperiklassi diplomand Katre Kõiva, kes esitas F. Schuberti "Ave Maria", C. Franki "Panis Angelicuse" ja "Püha öö".

Nüüd on siis Valga katoliiklastel oma maja. Senini peeti missasid EELK Jaani kiriku käärkambris.

Valga linna skaraalehituste hulgas on 1908. a. ehitatud roomakatoliku kirik suhteliselt hiline. Jaani kirik rajati aastatel 1787-1816 (arhitekt Haberlandt) ja vene õigeusu kirik 1897-1898 (arh. Lunski).

Valga katoliku kirik kuulus tüübilt Põhja-Euroopa historitsistlike kirikute hulka. Selliseid ehitati hulgasti 19. sajandi II poolel kuni I maailmasõjani ja neil domineerisid kas romaani või gooti stiilitunnused. Plaanimõõtmetelt 13 korda 30 m, kuulus kirik üle keskmise suurusega linnakirikut hulka, istekohtade arv võis olla kuni 200. Plaaniliselt koosnes see kolmest tüüpilisest osast:

torniplokk, pikihoone ja kooriruum. Pole teada, kas torne kirikule projekteeritigi või jäeti need ehituse käigus ära rahanappusest tingituna, või arvestades Valgale iseloomuliku, kergesti veega küllastuva savipinnasega, ei juletud pinnast ebahühtlaselt koormata ja tornidest loobuti.

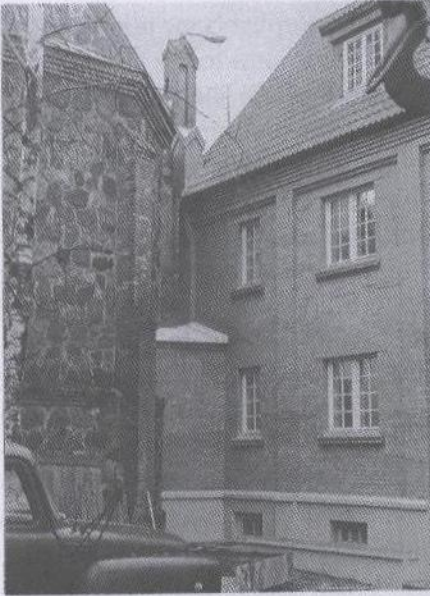
Kiriku seinad ehitati Liivimaal 19. saj. laialt levinud ehitusviisi: välispinnad lõhatud graniitkividest ning avade piirded, sisepinnad ja välised arhitektuurielemendid lubjämördiga laotud tellistest. Kiriku siseviimistluse ja sisustuse kohta võib andmete puudusel teha vaid oletusi.

Valga katoliku kiriku ehitus-ajaloo kohta on seini teada vaid krundi plaan 1901. aastast ja Valga notari palvekiri kinnistu registreerimise kohta 1904. a. Tartu Riigiarhiivis. Projekteerijaks võis olla mõni Riia arhitektidest.

Roomakatoliku kiriku ehitamise ja asukoha valiku tingis tõenäoliselt asjaolu, et ligidal asusid kasarmud poola rahvusest sõduritega. Seoses Valga muutumisega oluliseks raudteesõlmeks oli sinna koondunud mitmest rahvusest katoliiklasi.

Enne nõukogude okupatsiooni oli Eesti Vabariigid 11 roomakatoliku kogudust. Rõhuva osa liikmetest moodustasid võõrtöölised - eestlasi võis olla mõnekümne ringis.

Nõukogude võim sulges peale Tallinna ja Tartu omade kõik teised katoliku kirikud. Valga kiriku täpse sulgemisaja kohta andmeid pole. Viimased aastakümned kasutati hoonet VSÜ "Kalevi" võimlana. Hoone katusekonstruktsioon langes lohakast hooldamisest tingituna sisse. Hävisid aknad, ukсед ja põrandad. Järele jäid varemed. 1987-1989 valmisid projektid kirikuvaremete spordihooneks ümberkavandamise kohta, kuid kavatsused jäid rakendamata tänu Arhitektuurimälestiste Kaitse Inspektsioonile ja Valga katoliku koguduse venterani pr. Sokolovska energilisele vahelesegamisele.



Tänu preester Rein Õunapuu aktiivsele tegutsemisele (*nüüh! -toim.*) valmis kiriku arhitektuurse osa projekt (arhitekt Illar Kannelmäe), ehitamisel abistas AS "Tarva". Paralleelselt ehitusega valmisid ka tööjoonised.

Algus kujunes küllaltki keeruliseks, sest kirikust olid säilinud vaid varisemisohtlikud varemed, mida tuli eeskätt kindlustada ja rajada samaaegselt ka juurdeehitus. Finantseerimine ei kulgenud takistusteta. Vahepeal oli ehitamine selle tõttu aastaks seisatatud. isa Rein Õunapuu nägi palju vaeva, et hankida raha mitmesugustelt katoliiklikelt organisatsioonidelt välismaal (*veelkord nüüh! -toim.*)

Nende aastate jooksul kindlustati vana osa seinad, tehti sellele telliskatte ning soojustusega katuslagi, valati betoonist põrandad, pandi trepid ja pooled ustest-akendest.

Rajati küllaltki keerulistes tingimustes kõik välisvõrgud. Valmis täiesti uus, vana osaga külgnev 3-korruseline juurdeehitis (keldriga). Selles on käärkamber, preestri eluruumid, raamatukogu ning palju teisi ruume koguduse ürituste läbiviimiseks. Arhitekt Illar Kannelmäe on sobitanud selle osa oskuslikult kokku vanaga - harmooniliseks arhitektuurseks tervikuks.

Jõululaupäeva missal osalenud prelaat Georg Walfi tuleb tänada Bonifatsius Werki fondist korraldatud abi eest.

Tänavuseks jääb teha vanale osale pooled ustest-akendest, panna siseelekter ja teha siseviimistlus - ehk leitakse ka selleks vastavad summad.

Kokkuvõtteks võib öelda Valga linna rikastumist ühe omanäolise ma hoonega, mis paistab eredalt silma kaasaegsete hoonete hulgas.

Valga kogudus eesotses haritud ning energilise eestseisja Halina Dzienkowskaga on väike, aga tubli. Jõulumissal osalenute hulgas oli palju noori. Uutes ruumides loodavad Valga katoliiklased oma tegevust mitmekesistada ja kogudust laiendada.

Eks seegi ole üks monumentum

Kui ma käisin Saksamaal välja Valga kiriku taastamise projekti, pandi mulle südamele: "Meie monumentide ehitamiseks raha ei anna - kui pole kogudust, pole mõtet ka kirikut ehitada". Olin selle seisukohaga nõus, kuid samas teadsin, et missioonitundliku suhtumise korral mul valikut ei ole - kui ei ole ega saagi olema päris oma kohta kus koos käia, ei ole mõtet kogudust luuagi, sest ilma elementaarsete töötingimusteta ei püsi ükski kogudus elujõulisena.

Kirikuhoone taastamine endisel kujul, see tähendab ilma juurdeehitusega, poleks tänapäeva tingimustes olnud mingiks lahenduseks. Vaimulik peab elama kiriku vahetus läheduses (nii nõuab ka kanooniline õigus) ja tal peavad olema ruumid inimestega suhtlemiseks, muidu jääb kogudusetöö põdema.

Valga kiriku taastamine osutus võimalikuks tänu siiski väga soodsatele ajaloolistele tingimustele. Juurdeehitus ja kiriku katuse alla viimi-

ne läksid maksma veidi üle kolme ja poole miljoni krooni. Kui ehitustööd oleks alustatud 1995. aastal, läinuks ehitus maksma kaks korda rohkem.

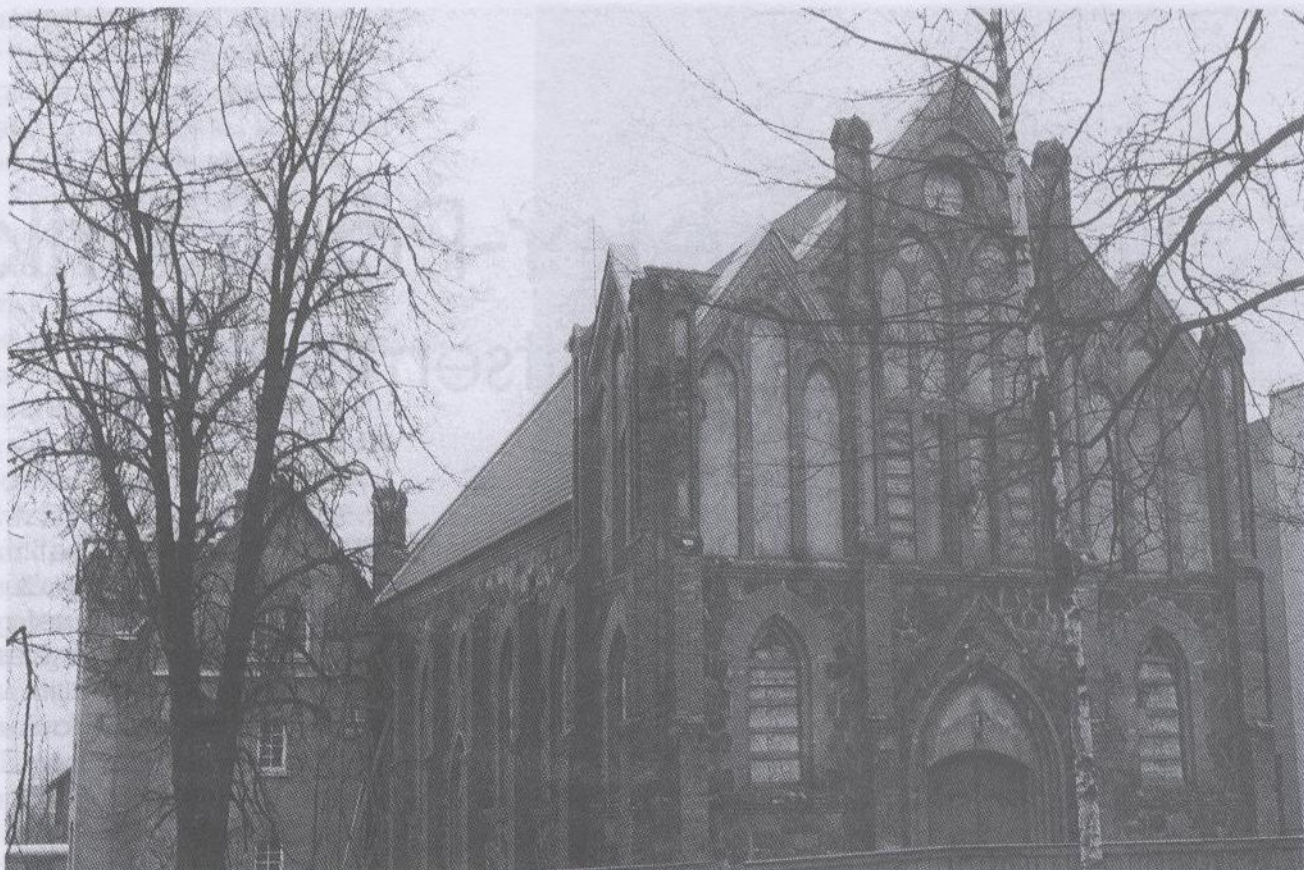
Valga koguduse ligi 100 liikmest käivad kirikus umbes 50, enamasti vanemad inimesed ja neist ca 70% Läti poole pealt. Täpset arvet pole koguduse liikmete üle viimasel ajal peetud. Aastal 1995. oli koguduses kolm matust, kolm ristimist ja üks laps võeti esimesele Armulauale.

Kogudus võttis omale nimeks "Rooma-katoliku kiriku Püha Vaimu kogudus Valgas" - see, et kirik oli algselt pühitsetud Ristija Johannese nimele, selgus alles hiljem.

Muidugi tunnen ma alati südames väikest torget, kui mõtlen Valga kiriku tulevikule. Oma kõrge keskmise vanuse tõttu Valga kogudus pigem kahaneb kui kasvab, suurde kirikuhoonesse mahub aga vähemalt kolm korda nii palju inimesi kui tänane kogudus. Kuid perspektiivi peale mõeldes ei saanud ma ju leppida teistsuguse lahendusega kui kiriku taastamine koos juurdeehitusega. Sellest hoolimata vaatan praegu Valga kirikut kui "Exegi monumentum... Monumenti ma püstitasin endale eluaegu". Eks aeg näita, kas ma olen prohvet või pillaja.

Oma kurbade mõtete taustal ei tahaks ma aga mingil juhul solvata kõiki neid, kes andsid oma panuse kiriku ehitamisse. Eelkõige tahaksin südamest tänada ehitusmanageri Harri Kõivat tema missioonitundliku ja lausa ennastalgava organiseerimistöö eest, arhitekt Illar Kannelmäed asjatundliku projekteerimise ning aega ja vaeva nõudva järelvalve eest, kõiki ehitajaid, ning muidugi heldeid annetajaid Saksamaalt.

Oma kohuse Eesti kultuuri ees oleme täitnud: Valga katoliku kirikuhoonet ei ähvarda enam kokkuvarisemine. Ehk lubab Jumal, et tehtud töö saab edaspidi pakkuma valgalastele peale silmarõõmu ka südamesoojust ja hingerarahu. □



Vaated restaureeritud kirikule koos uue juurdeehitusega. Sügis 1995.

Tallinna Peeter-Pauli kirik

150 aastat sissepühitsemisest



Niisuguse toreda lilleklumbiga pildi võis teha ainult enne viimast sõda. Tänapäeval on kirikuesine aiati autosid täis pargitud.

26. detsembril 1995 peeti Tallinna Peeter-Pauli kirikus ilma suurema pidulikkusega kiriku sissepühitsemise mälestusjumalateenistus. Nagu tunnistab omaaegne laulu-leht, peeti Tallinna kiriku sissepühitsemistalitust 1845. aasta 26. detsembril.

Tähistagem seda sündmust siis alljärgnevalt esitatud tagasisivaatega kirikuhoone ajaloole. Katkend pärineb Elfride Tool-Marrani raamatust "Tallinna Dominiiklaste Klooster" (Tallinn 1958) milles leidub ka huvitavat fotomaterjali ja täpsed seletavad skeemid.

Konvendihoone põhjatiivas ei ole säilinud peaaegu midagi kloostriaegsest arhitektuurist. Võttes abiks ajaloolised allikad ja vanad plaanid, võime siiski saada üsna täpse kujutluse sellest, milline nägi välja kloostri põhjatiib kloostri tegevuse lõpuperioodil, täpsemalt 1500-1525 aastal.

Põhjatiib säilis kloostriaegsel kujul kuni 1842. aastani, mil see lammutati ja ehitati asemele praegune katoliku Peeter-Pauli kirik. Praegune põhjatiiva arhitektuur meenutab keskaegset ainult veel sellega, et on säilitanud konvendihoonele iseloomuliku suletud üldilme. Õeldust selgub, et võime saada andmeid põhjatiiva arhitektuuri kohta pärast 1500. aastat, kuid missugune oli see enne

suure refektooriumi ehitamist, ei ole nähtavasti enam võimalik välja selgitada. Siin peab leppima oletustega suures laastus või siis lootma mõnele juhuslikule avastusele.

Põhjatiiva keskseks ehituseks oli uus ehk suur refektoorium. Selle uue ruumika hoone ehitamist stimuleeris kasvav ruumipuudus kloostri. Uue refektooriumi ehitamine toimus peamiselt Harju-Viru rüütelkonna otsesel majanduslikul toetusel, sest rüütelkond tavatses pidada kloostri "meespäevi". Sel päeval hõivasid nad kogu kloostri idatiiva, keldrid, ristikäigud, siseõue ja õllepruulikoja. Munkadel tuli taanduda "nigelasse" külalisteruumi, mis paiknes "taga", arvatavasti mõnes praeguse Müürivahe tänava äärses hoones. Et olukorda lahendamaks muuta, kerkis 1500. a. paiku uus refektoorium. Tõenäoliselt olid põhjatiivas enne seda majapidamishooned, mida ei olnud kahju ohverdada uuele esinduslikule refektooriumile. Ka kloostri toimuv õppetegevus, disputatsioonid ja jutluste harjutamine suundus arvatavasti uude ruumi.

Missugune oli see uus hoone, mis teenindas munki 1500-1525 refektooriumina, linna 1550-1799 koolina ning katoliku kogudust 1799-1841 kirikuna? E. Kühnert, kes ei kasutanud kõiki arhiiviandmeid ja ajaloolist plaanimaterjali, rekonstrueeris uue refektooriumi kloostri kogu põhjatiiva ulatuses. Tema järgi koosnes põhjatiib ühekorruelisest keldriga hoonest, mille ainus esimese korruse ruum oli kahelööviline, kõrgete gooti võlvidega saal, konsoolidega seintel ja neljatahuliste piilaritega keskel. Rekonstruktsiooni autor pidas algseks kiriku lõunapoolset seina ja oletas, et kirikut laiendati põhja suunas. Põhjuduseks esitab ta idaristikäigu lõpus asetseva portaaliga vaheseina ning lääneristikäigu lõpus samal kaugusel leiduva võlvikaare, mis märkivat ristikäikude lõppu põhjatiiva ees. Seni avaldamata arhiiviandmed, va-



Eesti ajal käidi Kristuse Ihu ja Vere pühal protsessiooniga ümber terve kvartali. Fotograaf Parikas on jäädvustanud hetke Müürivahe tänaval. Evangeeliumi kannab J. Stipa.

nad plaanid ja paiksed vaatlused võimaldasid kloostrikavatise põhjatiiva hoonete õige rekonstrueerimise. Selgub, et praegust kirikut laiendati mitte põhja, vaid lõuna suunas, s.o. siseõue arvel. Kiriku põhjasein aga asetseb endise põhjatiiva hoonega samal pagujoonel. Sellest järeldub, et kloostri sisehoov oli XV-XVI sajandil peaaegu ruudukujuline, mitte ida-lääne suunas pikergune, nii nagu näeme seda tänapäeval.

Vanadel plaanidel ja lõigetel on uus refektoorium kahelööviline võlvitud ruum kolme kuuetaahulise piilariga keskel ja kolmetahuliste pilastritega võõndkaarte lõpus. Ruum oli valgustatud mõlemas pikiseinas oleva nelja aknaga. Ruumi siselaius oli 10,7, pikkus 17,1 ja kõrgus 2,54 m.

Arheoloogilised kaevamised töid päevavalgele lihtsa nelinurkse abakusega kuuetaahulise piilari kapiteeli. Võib arvata, et see 44x40



Tallinna kiriku eestiaegsel sisevaatel tasub pöörrata tähelepanu altari ja kantsli arhitektuurile. Kirik moderniseeriti 30.-te aastate lõpus.

cm abakuse ja 30 cm piilariläbimõõduga kapiteel kuulus uuele refektooriumile. Uus refektoorium ei täitnud kogu põhjatiiba, vaid seal oli nii lääne- kui idapoolses otsas teisi ruume. Läänepoolse ruumi läänesein kulges samal joonel läänetiiva põhjapoolse pagujoonega. Selle ruumi põhjaseinas oli suur vestibüüliaken ning idaseinas olev uks ühendas vestibüüli refektooriumi põhjalööviga. Lõunaseinast viis trepp teisele korrusele. Samas oli kitsas käik, mis ühendas põhjatiiba siseõuega. Kirjeldatud käigus ja käigust lõunapool olevas väikeses võlvitud ruumis on nähtud jääki kunagisest oletatavast põhjaristikäigust. Ka uue refektooriumi idaosaga külgneb väike ruum, kus oli kloostri tegevuse ajal ilmselt köök ning mis teenindas nii vana kui ka uut refektooriumi. Hiljem kasutas katoliku kirik seda ruumi sakristeina.

Vähe on säilinud andmeid ülejäänud, ida poolt külgneva hoone kohta, kuid on põhjust väita, et siin kohtusid vana ja uus refektoorium. Nagu näitavad plaanid 1801. ja 1832. aastast, oli uue refektooriumi lõunamüüri vastu ehitatud 3 tugipiilarit. Arheoloogilistel kaevamistel

paljastusid siseõue põhjaosas kolm vundamendikatket, mis oma asendilt vastasid uue refektooriumi plaanil märgitud tugipiilarite asukohale, olles aga tublisti lõuna pool plaanil märgituist. On võimalik, et need on kunagise tugisüsteemi jäägid.

Kolme sajandi vältel kasutati uut refektooriumi veel pärast kloostri likvideerimist linna koolina. Kirikuks muutus uus refektoorium 1799, mil Tallinna kindluse komandant krahv Jacob de Castro Lacerda (sünnilt hispaanlane) nõudis oma katoliiklikele relvakaaslastele kirikut. Algul rahuldaski see väikest kogudust, mis aga üsna pea kasvas Vene valitsuse teenistuses olevate poolakate ja Tallinna asunud saksa-poola katoliiklike kaupmeeste tõttu niivõrd, et tekkis vajadus suurema kiriku järele. Alates 1832. a. toimunud asjaajamisest ja kirjavahetusest nähtub, et koguduse liikmeid oli ligi poolteist tuhat, kuid kirik mahutas vaid kuni kolmsada inimest.

Ühtlasi oli kirikuna kasutatud uus refektoorium tehniliselt halvas seisundis, mis omakorda mõjutas vana ajaloolise hoone edasist saatus. Tekkis kaks seisukohta, millest

üks pooldas vana hoone võlvide ja ühe hoone lammutamist ning uue kiriku ehitamist laiendatud kujul, teine tahtis vana hoonet säästa ning pikendada nii idast kui ka läänest seal asetsevate eraisikute käes olevate ruumide arvel. Viimast ettepanekut eelistas ka tsiviilkuberner. Esimese sellekohase plaani valmistas Peterburi arhitekt Rossi. Arvestades eelarve suurust - 30 000 rubla - pidi uus ehitus tulema suurejooneline. Projekt, mille üksikasju ei ole teada, nägi ilmselt ette vana hoone lammutamist ja täiesti uue ehitamist.

1841. a. kuberner Benkendorfi käsul koostatud plaanide ning eelarvete alusel hakati kirikut ehitama. Vaekauss oli lõplikult langenud refektooriumi võlvide ja lõunapoolse müüri (mitte põhjapoolse, nagu seni arvati) lammutamise ning peaaegu täiesti uue hoone ehitamise kasuks. Sedapuhku küll poole väiksema eelarve (15 865 rbl) alusel.

Uue kiriku ehitamisel eraldati lesk Schwanebergilt ostu teel omandatud võlvik vaheseinaga läänestikäigust ja võlvikut ühendav kaaristu läänes müüriti kinni. Samuti omandati ostu teel idapoolne erakrunt

H. Hippiselt. Nii kerkis aastail 1841-1844 uus Peeter-Pauli kirik, mis võeti kasutusele 1845. aastal.

Uus kirik, nii nagu me seda tänapäevalgi näeme, on kolmelööviline pseudogooti kodakirik laiema kesklöövi ja kitsamate külglöövidega. Koorilõpmik on sirge ja võlve kandvad piilarid (4 paari) on kahek-satahulised ning omavad ligilähedalt samasuguseid kapiteele nagu endine uus refektoorium. Eeskojast põhjapool kerkib väike kellatorn ja kiriku idapoolsesse külge on ehitatud väike sakristei, mille müürid on rajatud kloostri köögi vanale vundamendile.

Kui 1920. a. lammutati kloostri-kompleksi loodenurgal asetsenud kahekorruseline keldriga hoone, vabanes uue kiriku läänesein ja see kujundati pidulikult läänefassaadiks arhitektide Jacobi ja de Vriesi poolt. Seda pseudoklassitsistlikku fassaadi on tahetud lähendada kahe klas-sitsistliku läänetorni stiilile. Nii sai kloostri põhjatiivast neogooti interjööri ja pseudoklassitsistliku eksterjööoriga kultushoone. Konvendihoo-ne mahukast läänetiivast ei ole säilinud ainsatki ruumi. Alal on vaid läänetiiba palistanud ühekorruseli-ne lääneristikäik, millest kaks võl-vikut paiknevad praeguse Peeter-Pauli kiriku eeskojas. Kunagise lää-netiiva hoone säilmena on lõunaristikäigus näha akende palestikke kahest eri ajajärgust. Vanem neist pärineb ajast, mil lõunaristikäiku veel ei olnud, kuna uuem, ristküli-kukujuline impostiga aken pärineb ilmselt hilisemast ajast. Esimene aken kuulus läänetiiva hoonele, kuna hilisem valgustas ristikäiku.

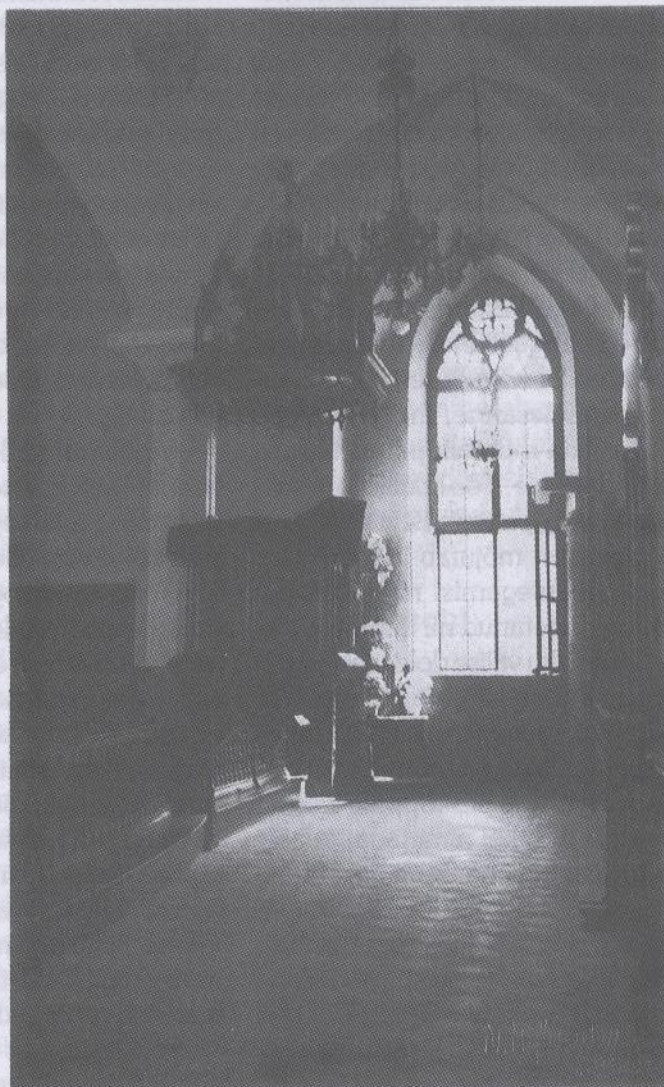
Kunagised läänetiiva hooned moodustasid nagu ülemineku elust eraldatusse. Siin elasid noviitsid ja konversid, ning need kloostrielanikud, kellel ei olnud luba siseneda kirikusse munkadega ühest uksest, vaid kes kasutasid rahvaga ühist lääneportaali. Ilmikvennad olid argi-elu kontaktipidajad inimestega rah-va hulgast. Nende ülesandeks oli

korraldada kloostri majanduselu.

Läänetiivas paiknes kaks kivi-hoonet, mida üldsõnaliselt on nime-tatud dormitooriumiks. Oli vaja ma-gamisruume arvukale ilmikute- ja noviitsiperele. On oletatud, kuigi ilma erilise põhjendusega, et siin võisid olla ka külalisteruum ja haigetetuba. Täpsed andmed seni puudu-vad. Kuna näiteks suur dormitoo-rium oli kahekorruseline keldriga hoone, siis jätkus selles rohkesti ruumi. Tunneme läänetiiva arhitek-tuuri ainult üldiste plaanide ja foto-de järgi lammutamise käigus, mis-tõttu on raske kindlaks teha hoo-nete arengulugu. On selgesti näha jälgi siin toimunud pidevatest üm-berehitustest. 1397. a. ürikus mär-gitakse "magamismaja" ümberehi-

tamist. Oletatakse, et dormitoorium läänetiivas sai siis teise korruse. Ruumid olid võlvitud ja arvatavasti ka köetavad, nii nagu idatiivaski.

Läänetiiva hooned olid veel käesoleva sajandi esimesel veerandil olemas, kuid 1920. a. langesid nad ohvriks nii ajahambale kui ka vajadu-sele vabastada Peeter-Pauli kiriku läänekülg, et luua kirikule pidulik fassaad ja sissekäik endise kitsasse hoovi peidetud põhjapoolse sisse-käigu asemel. Seni on lõplikult uuri-mata läänetiiva keldritega ühen-duses olnud vundamendid sisehoovi loodenurgas, mis paljastusid 1954/55. a. arheoloogilistel kaevamistel. Tõenäoliselt olid need toidukeldrid, nagu võib oletada sealt leitud paksu-de kalaluukihtide põhjal. □



Armastus ja usk

Inimese seksuaalsus uuest vaatenurgast

Jack Dominion

Kiriku õpetusamet

Uus Testament toob esile kaks moraalset autoriteeti. Johannese järgi võtab usuinimene vastu Püha Vaimu salvimise, mille järel puudub vajadus salvitud kristlase õpetamiseks, sest Piibel õpetab talle kõike, mis on tõde. See mõtteviis saavutas kiriku ajaloo vältel laia leviku ning seostub mõistega südametunnistus. Teiseks esineb Uues Testamendis, eriti Matteuse evangeeliumis, arusaam, et mõningatel koguduse liikmetel on õpetamisülesanne, mis võimaldab neil jagada moraalioõpetust teistele ristiinimestele. Too dualistlik mõtteviis välisest õpetamisest ja sisemisest valgustusest mõjutab inimese lõplikke valikutegemisi ning katoliku kirik on õpetanud nii tänapäevani.

Ka kiriku välise doktriini ja õpetusameti sajanditepikkune mõju jääb väljapoole selle raamatu teemaderingi, samuti nagu see, mis tähendus on preestrite ja piiskoppide ülesannetel. Aitab, kui nimetada, et aste astmelt, eriti viimase saja aasta jooksul, on kiriku doktriin koondunud piiskoppide ja eriti Rooma paavsti kätte. Aja kuludes on kirik mõistnud oma rolli "õpetava kirikuna", kellel on oma preestrid ja eriti paavst, ning teiselt poolt "õppiva kirikuna",

mis hõlmab kõik teised ja loomulikult ilmi. Haripunkt saavutati Vatikani I Kirikukogul, kus defineeriti dogma paavsti ilmeksimatusest usu ja moraaliga küsimustes.

Selle kirikukogu järel on kehtetatud vaid üksainus uus dogma ning ei ühtki uut moraalinõuet. Paavstid on jaganud ohtralt õpetusi, ja kuigi need ei kuulu ilmeksimatuse valdkonda, on nad ometi ülimalt autoritatiivsed. Niisugune on olnud kiriku doktriini "erilise" ehk ilmeksimatuse põhineva õpetuse "tavaline" vastaskülg.

Vatikani II Kirikukogu oli teadlik võimutäiuse koondumisest paavsti kätte ning talle tegi muret paavsti suur võim võrreldes piiskoppidega.

Tolle kirikukogu dogmaatiline konstitutsioon kirikust "Lumen gentium" tõstab taas selgesti esile kohalike piiskoppide kaasosa. "Piiskopid on usu saadikud, kes juhatavad uusi jüngerid Kristuse juurde, olles ametikandjad, seega Kristuse meelevallaga õpetajad, kes kuulutavad nende hoolde usaldatud rahvale usu ja elu norme, valgustavad usklike Püha Vaimu valgusega ning toovad ilmutuste varakambri esile uut ja vana, panevad usuannid vilja kandma ja kaitsevad valvsalt oma karja teda ähvardavate eksimuste eest."

Inimesed peavad kuuletuma piiskoppidele: "Usklikud peavad alluma nende otsustele, mida nad Kristuse nimel teevad usu ja moraaliga küsimustes, ning püsima nende õpetuses vana sõnakuulmisega. Seda vaimulikku tahte ja mõistmise soostumust tuleb eriti üles näidata Rooma piiskopi asjatundliku õpetusameti suhtes ka juhul kui ta ei kõnele *ex cathedra*, nimelt seeläbi, et austusega tunnustatakse tema kõrgeimat õpetusametit ja alistatakse siiras meeles tema sõnadele sel viisil, kuidas tema neid näeb ja tahab."

Väljendus on selge ja ühemõtteline. See on nende põhitees, kelle meelest teatud piiskopid, preestrid või ilmi rikuvad reegleid, kui nad keelduvad olemast piisavalt kuulekad. Kedagi ei säästeta. Rooma kuuriat pommitatakse pidevalt piiskoppide kohta käivate kaebekirjadega ning piiskopid saavad lugematuid kirju, mis informeerivad eksiteel ilmi, kelle hulka kuulub kahtlemata ka selle raamatu autor. Juurdlused on läbi viidud selliste tunnustatud teoloogide suhtes nagu näiteks Küng, Schillebeeckx ja Curran, ning tulemused on vaheldunud vastavalt parasjagu Roomas valitsevatele meeleoludele. Neis vaidlustes ei ole midagi uut. Samamoodi on

see kestnud kiriku algaegadest saadik ning jätkub aegade lõpuni. Tõe leidmise huvides on see paratamatu. Tähtis on, et õigus võidaks, kuid kahjuks ei ole alati nii. Tuleb siiski tõdeda, et mõnikord on täna vaikimasunnitud preester homme kangelane, nagu juhtus paljude nende teoloogidega, kelle seisund muutus Vatikani II Kirikukogu tulemusel täielikult. Eriti väärib nimetamist Pierre Teilhard de Chardin. Kuid seejuures on tegu ikkagi teoloogidega. Ent kuidas on lood ilmikutega?

Ilmikumid

Kirikuloo vältel on võim läinud üha enam preestrite, piiskoppide ja eriti paavsti kätte. Ilmikutel pole olnud muud teha kui lasta ennast õpetada ja sõna kuulata. See ei saa olla õige, ja Vatikani II kirikukogu pidas vajalikuks teha selles osas muudatusi.

Kirikus nähakse Kristuse preesterliku, kuningliku ja prohvetliku eeskujuga järgijat. Pärast kirikukogu on tehtud ja tehakse suuri jõupingutusi, et juhtida avalikkuse tähelepanu ilmikute kaastegevusele ja taastada tasakaal ilmikute ja preestrite ning preestrite volituste ja Rooma vahel. Nende pürgimuste täpsem kirjeldamine jäägu ajalooste hooleks. Siin tasub vaadelda vaid ühte vaatenurka - prohvetluse küsimust. Teisisõnu: kelle läbi kõneleb kirikus Püha Vaim?

Kirikukogu seletas, et autoriteet kuulub piiskoppidele. Autoriteet ei ole siiski reserveeritud ainult piiskoppidele, vaid sellest saavad osa ka ilmikumid. "Kristus, suur prohvet, kes nii oma elu tunnistuse kui ka oma sõna meelevallaga kuulutas Isa riiki, teostab enda prohvetiülesannet ajani, mil ta taas ilmub täies kirkuses. Ta teeb seda mitte üksnes preestrite vahendusel, kes õpetavad Tema nimel ja Tema riigis, vaid ka ilmikute kaudu."

Seetõttu on pärast Vatikani II Kirikukogu raske mõista, et kogu

tõde, mis on kirikule usaldatud, tuleb otsida ametlikust doktriinist.

Eriti käesoleva raamatus põhi-teema - seksuaalsuse - osas olen nõudnud, et võetaks kuulda usklikke häält. Siin pole küsimuses demokraatia. See on kooskõlas kirikukogul deklareeritud "Abielu ja perekonna väärikuse" põhimõtetega.

"Vastukaaluks nüüdisaja muutuvatele nähtustele ja neist igavesi tõdesid eraldades, peavad kristlased oma eeskujuga ja teiste hea tahte inimeste kaasabil aktiivselt tegutsedes tõstma abielu ja perekonna väärikust. Raskustega kokku puutudes toetavad kristlased perekonda ja kasutavad selleks kõiki tänapäevaseid abinõusid. Nii suudavad kristlased usutõdesid sügavalt mõistes, inimese selge moraalse südametunnistuse ning sotsiaalteaduste pädevate kogemuste abiga tõhusalt edendada perekonna seisundit."

Mis puutub rasedusvastastesse vahenditesse, siis kõik hea tahtega kristlased kõikjal mujal on olnud nende poolt. Järele jääb kristlaste usu sügava mõistmise määratlemine ja selle avalikustamine üha uuesti.

Kirik märkab, et tal pole anda kõiki vastuseid ning ta vajab selleks kõigi oma liikmete abi. Kirikukogu jätkab järgmiste sõnadega: "Suurendades säärast koostööd, vajab kirik eriti praegu, kus muudatused toimuvad väga kiiresti ja mõtteviisid on suuresti vahelduvad, eriti nende abi, kes elavad maailmas, tunnevad täpselt mitmesuguseid seadmeid ja teadusvaldkondi ning mõistavad nende sügavat tähendust, olenevata sellest, kas nad usuvad või mitte. Terve Jumala rahva, samuti karjaste ja teoloogide ülesandeks on Püha Vaimu abiga kuulda võtta, vahet teha ja tõlgendada oma kaasaja erinevaid häáli ning neid kriitiliselt hinnata Jumala Sõna valguses."

Selle raamatu puhul olen silmas pidanud enda nägemust psühholoogiast ning kui keegi arvab, et tegemist on kirikust sõltumatu autori

mõtteväljatusega, võin esitada veel ühe tsitaadi: "Preester peab oma nõuannetes kasutama mitte ainult teoloogilisi põhimõtteid, vaid ka ilmalike teaduste, eriti psühholoogia ja sotsioloogia resultate. Nii aidatakse usklikke elada usua üha täielikumal ja küpsemal viisil." Võiksin pakkuda lugemiseks palju tsitaate, mis kõnelevad ilmikute osast kirikus. Antud juhul aga aitab neistki. On võimalik vaid üks järeldus: ilmikutele langeb kirikus hiigelsuur vastutus, ning kui neil ei õnnestu seda ülesannet täita, siis jäävad nad hätta ka katoliku kiriku liikmetena.

Hoolikas järelemõtlemine

Võidakse vastu väita, et kuigi see kõik on õige ning seda ei saa eitada, tekib ikkagi lahkavamus: keegi peab õpetama ning too keegi on piiskop, eriti Rooma piiskop. Tõsi see on. Veel enam vastab tõele, et see, mida õpetatakse, peab olema hoolikalt läbi mõeldud. See peab kaasa haarama inimeste mõtlemise ja tunded, sellest peab esile kerkima mõistusekohane tõde, mis tunnistatakse õigeks. Vastasel juhul ei võta inimesed seda omaks. Alati ei taibata sedagi, ent ehtne lahendus leitakse ometi, kui ilmikutel lubatakse täita kiriku huvides neid ülesandeid, milleks nad on kutsutud.

Minu seisukoht

Kuna olen seksuaaleetika osas mitmeti teisitimõtteleja, on minu kohus seletada, kuidas saan esindada lahkuminevat seisukohta ja siiski kuuluda katoliku kiriku liikmeskonda.

Esmalt pean vajalikuks korrata, et usun moraalinormidesse ja olen siiralt rõõmus sel päeval, mil katoliiklik moraaliteoloogia leiab praegustele probleemidele lahenduse ja kuulub selgesti säärast arusaama moraalist, millega võivad leppida ena-

mus kiriku liikmetest ja ühtlasi ka teised kristlased. Samuti oleks sellest suur abi kristlastele, kes kuuluvad teistesse kirikutesse. Moraaliteoloogia tasakaalustamisel on ilmikutel tähtis ja asendamatu roll. Nende abita jääb moraaliteoloogia kompetentsus puudulikuks.

Tunnetan selgesti ja vastu vaidlemata, et olgu ilmikute ja preestrite osakaal milline tahes, keegi peab vahendama kiriku ametlikku doktriini. See on piiskopi ülesanne, nii nagu seda määratleb Vatikani II Kirikukogu, kuigi siin pole veel saavutatud täit selgust. Teine valikuvõimalus on Rooma piiskop piiskoppide kolleegiumi juhi kohustes. Niisamuti on mulle täiesti selge, et kui soovitakse, et usklikud tunnistaksid kiriku õpetuse vastuvõetavaks, peab see, mida õpetatakse, rajanema hoolikal mõttetööl. Osalt tulenevad kiriku praegused raskused seksuaaleetika valdkonnas asjaolust, et õpetus on põhjalikumalt läbi mõtlemata. Nii ongi see muutunud pilgete märklauaks. See teeb mulle tõsiselt muret, sest selle tagajärjel nõrgeneb kiriku autoriteet ning ühes sellega ka Kristuse ligiolemine maailmas.

Olen selles raamatus esitanud oma seisukoha, mida järgides kirik säilitaks oma prestiiži, kuigi see nägemus muudaks seksuaalsust puudutavaid arusaamu. Minu arvates võiks kirik pigem natuke kaotada respekti väikeste minoriteetide silmis, kui see ainult teeks kiriku selliseks, et tema seksuaalõpetus oleks kooskõlas ta enda usklike ja teiste kristlaste arusaamadega. Siis võiksid kõik mõista kuulutatava õpetuse autoriteetsust. Kiriku praegune seisukoht on, et tema autoriteet peab olema niigi enesestmõistetav. Mina arvan teisiti. Kui autoriteet õpetab seda, milles usklike enamus ehk "usklike sügav mõistmine" näeb ilmset ebatõde, siis lugupidamine autoriteedi suhtes nõrgeneb. On tõsi, et inimesed kaitsevad visalt oma seisukohti, kuid veel enam nad austavad tõde.

Mis juhtub säärase ilmikutega nagu mina, kes põhiosas tunnustavad kiriku õpetust seksuaaleetikast ja kiriku piiskoppidele delegeeritud vastutust õpetamise vallas, kuid on samas avalikult eriarvamusel teatavalt üksikasjus? Kirikukogu annab vastuse ka sellele küsimusele:

"Ilmik, kellel on teadmisi, võimeid või märkimisväärseid oskusi, mis pakuvad rahuldust, on õigustatud ja mõnikord isegi kohustatud välja ütleva oma seisukoha kiriku huve puudutavates küsimustes. Vajaduse korral võib see sündida kirikus sel otstarbel asutatud organisatsioonide kaudu. Seda tehtagu alati tõepäraselt, julgesti ja läbimõeldult, osutades austust ja avameelsust nende suhtes, kes oma pühast ametis esindavad Kristust."

Just nii ma olen teinud oma raamatus ja teistes kirjutistes. Need 25 aastat, mille jooksul ma olen kirjutanud, seadsin alati oma põhi-eesmärgiks ristiusu toetamise peamiselt psühholoogia abil. Kirjutamise kõrval olen püüdnud igati tõkestada perekondade purunemist, eriti abielu uurimise keskuse asutamisega Middlesex'i haigla juures Londonis.

Ma ei saa väita, et pole olemas teatud pingeid, mis teevad mu meele kurvaks. Reisides maailma eri paigus olen märganud, et suurt häda, mida ise tunnetan, jagavad ka paljud teised. Paavstist kuni kõige vähema ilmikuni teab igaüks, et seksuaalsuse probleemi osas on kirik selgesti lõhestunud. Mida peaksid tegema kiriku liikmed, kes esindavad lahknevat seisukohta?

Iga ristiinimene peab järgima moraalse valikute puhul peamise juhtnõrini oma südametunnistuse häält. Eelnevalt peab igaüks tundma kiriku õpetust ja tõsiselt kaaluma kiriku seisukohta. Olen läbi oma elu järginud seda juhust eriti neis asjus, millest kirjutan ja räägin. Püüan täpselt selgitada kiriku õpetust, lükata kõrvale seda puudutav vastuseis ning kui olen milleski eriarvamusel,

jätan selle samuti kõrvale ja lasen inimestel teha antud küsimuses omad järeldused. Onneks kulub suurem osa minu tööajast loengute pidamisele ja abielude säilitamisele, ning selles valdkonnas pole ebamäärasus mõeldav. Igatsen päeva, mil kogu seksuaalsust käsitlev õpetus on ühtne ja selge.

14. MITTE AINULT AIDS-I PÄRAST - MORAALI JUUREST EHTSA SEKSUAALSUSE JUURDE

Immuunsuspuudulikkus on kohutav haigus ning selle raamatu kirjutamise ajal ravimatu. Tõenäoliselt võib seda pidada meie ajastu kõige tõsisemaks haiguseks ning selle tõkestamiseks pole ükski vahend üleliigne. Käesolev raamat selgitab, et seksuaalset käitumist ignoreerivad ja ainult kondoomide kasutamisele rajatud kampaaniaad on kehvasti kavandatud. Suurim hädaoht on varjul seksuaalses käitumises, mis peidab endas riski kuitahes headest kaitsevahenditest hoolimata.

Meditiini arenedes ja rasedusvastaste vahendite valiku kasvades, mis üheskoos on lasknud aeguda bioloogial baseeruva seksuaalmoraali, võimaldab immuunsuspuudulikkus inimese seksuaalsust uuesti lahti mõtestada. Laste surevus tingis paratamatult korduvaid rasestumisi, mis omakorda tõid tihtipeale kaasa ema surma ning tegid uue abielulaadse suhte hädavajalikuks. Nüüdseks on see kõik juba ajalugu. Praegu võivad abielupaarid saavutada soovitud laste arvu vaid mõne viljastamisega. Valdava osa seksuaalse aktiivsuse tulemuseks ei ole uue elu sünd. Tuleb täheldada, et kuigi kõne all on täiesti uus eetiline situatsioon, on palju alles traditsioonilisest mo-

raalist. Selles peatükis teen olukor-
rast kokkuvõtte ja ei käsitle teemat
ainuüksi AIDS-i pärast.

Kuigi lähitulevikus peab pööra-
ma suurt tähelepanu seksuaalsele
käitumisele, tuleb paratamatult leida
mingi vahend AIDS-i ravimiseks.
Veelgi olulisem on sugulise käitumi-
se uute, mitte hirmul vaid armastusel
põhinevate väärtuste väljaselgitami-
ne. Hirmule ei saa rajada ühtegi
inimlikku käitumisvormi, sest see
ei muuda olukorda otstarbekamaks.
Kui hirm kaob, taastuvad vanad tava-
d. See võib kergesti juhtuda, nii-
pea kui leiutatakse ravivahend im-
muunsuspuudulikkuse vastu. Säära-
ne tagasipöördumine vanade tava-
de juurde oleks kahetsusväärne,
sest, nagu juba näidatud, maailmas
valitsevad uued tingimused nõuavad
seksuaalmoraalile uut aluspõhja.

Seksuaalne terviklikkus

Seksuaalmoraali ei saa rajada tra-
ditsioonilisele mõistele "kõlblus",
sest see tuletab meelde vaenulikku
suhtumist sugulisse naudingusse.
Seetõttu pean õigeaks kasutada ter-
minit "seksuaalne terviklikkus", mis
sobib kõikidele, nii usklikule kui ka
mitte-usklikule. Seksuaalmoraal ei
ole ainuüksi kristlaste eesõigus ja
kohustus. Iga inimene kannab vas-
tutust ja peab teostama oma seksuaal-
sust viisil, mis on kooskõlas inim-
likkusega. Terviklikkus algab sellest,
et inimesi on juba lapsepõlves õpe-
tatud armastama, see jätkub puber-
teedijärgse kiindumuse ja partneri
valimisega, kuni sünnib abieluks ni-
metatav kahe inimese side, kus ar-
mastus saab teoks koos kõigi sellest
tulenevate abinõudega. Selles raa-
mistuses nähakse seksuaalset veet-
lust kui inimese kõige tähtsat
omadust. Selle kõige olulisem ots-
tarve on luua ja säilitada kahe inime-
se suhet ning jätkata sugu. Inimese
seksuaalsuse peamine mõte ei ole
enam bioloogilist laadi, vaid see on

leitav inimese eksistentsist, kus ar-
mastusel on ülekaalukas osa. Seksuaal-
ne terviklikkus on seotud kolme
põhimõistega - inimene, kahe ini-
mese suhe ja armastus.

Seksuaalne terviklikkus tõuseb
esile inimese kasvades kahe partneri
suhtes, mille juurde kuulub armastus
ja kus seda väljendatakse. Seksuaal-
ne terviklikkus algab viljastumisest,
mille tulemusel armuakt sünnitab
uut elu. Vanemate esmane kohus
on aidata lapsel õppida, mida tä-
hendab olla ehtsalt armastatud.
Seksuaalselt terviklik inimene kas-
vab vanemate ja laste vastasmõju
puhul, kus laps õpib armastuse põ-
hilisi tunnuseid. Nimetatud areng
on oma iseloomult nii sotsiaalne
kui ka psüühiline.

Puberteedi järel moodustab su-
guline külgetõmme ühe osa tollest
õrnast arenguperioodist, mille vältel
laps eraldub vanematest ja leiab uue
kiindumuse objekti väljastpoolt pe-
rekonda. Seksuaalne terviklikkus
ilmneb sugudevahelises vastasmõ-
jus, kus inimene õpib tundma teist
inimest, ning paarisuhte väljakuju-
nemise käigus. Suguakt sellesse faa-
si ei sobi, sest sellest pole abi paari-
suhte loomisel. Kuigi võib esineda
tarve suguihte järele, see ei võimal-
da määratleda partnerite sobivust.

Kui kahe inimese vahel on tekki-
nud side, siis suguihte teenib suhte
kindlustamise eesmärki. Seksuaal-
sel terviklikkusel on tähtis osa selles,
et kõrvõimalikke füüsilisi ja psüü-
hilisi abinõusid appi võttes kujunda-
da füüsilisest aktist eluterve, armas-
tusest kantud kanal suhte tugevda-
miseks. Paljunemisbioloogia pole
suhte kindlustamisel peamine, kuid
lapsed ja nende eest hoolitsemine
on tõhus vahend sidemete säilitami-
seks. Nii tähendab seksuaalne ter-
viklikkus kõigi asjaolude vältimist,
mis võiksid sidemeid nõrgestada,
näiteks truudusetus või abielu pu-
runemine. Ühiskond peab siin nii
palju kui võimalik abi osutama.

Siinkirjeldatu on inimese aren-

guprotsessis juurdunud. Sel kombel
omandavad mõistliku põhjenduse
judaistlik-kristliku traditsiooni hoiat-
used hooratöö, truudusetuse ja abi-
elulahutuse eest. Nendest kolmest
hoidumine kaitseb perekonda, üle
maailma tunnustatud ühiskonna
algrakukest.

Rasedusvastased vahendid tee-
vad seksuaalse terviklikkuse saavu-
tamise tunduvalt raskemaks, sest
nad on aidanud teoks teha inimlik-
ku nõrkust - soovi astuda suguihtes-
se erinevates olukordades ja väljas-
pool kahe inimese lähisuhet. Kahe
inimese suhtele mõeldes peame
läbi käima veel pika teeraja, enne
kui leiame tõhusa ja rahuldava rase-
dusest hoidumise vahendi. Asjaolu,
et taolisi vahendeid siiski leidub, on
üks näide Jumala kingitusest inime-
sele, sest nii on võimalik ära hoida
uue elu sündimine ja võib selgemini
mürgata suguakti peamist otstarvet
ja eesmärki, teisisõnu aidata esma-
joones suhet tugevdada ja alles teises
järjekorras sünnitada uut elu.

Sel kombel võime taibata seksuaal-
suse peamist tähendust Jumalas
endas. Jumal, kelle näo järgi me
oleme loodud, ei näe seksuaalsuse
mõtet soojätkamises. Kolmainsuse
läbi võib seksuaalsust mõista ar-
mastuse fundamentaalse väena, mis
hoiab alal igavesti kestvat ühtsust
isikute vahel, respektides ühtaegu
nende ainulaadset individuaal-
sust. Seesama leiab aset kahe ini-
mese seksuaalvahekorras.

Minu arvates tähendab AIDS
seega üht episoodi Jumala ja inime-
se dialoogi pikas ajaloos ning seksuaal-
moraalile uue aluse loomist. Selle
võib leida seksuaalsest terviklikku-
sest, mis valitseb inimese käitumist
viljastumisest kuni surmani. Kui tun-
nustatakse seksuaalset terviklikkust,
annab see vastuse mitte ainult AIDS-
ile, vaid selle järelmõju ulatub kau-
gele tulevikku, moodustades seksuaal-
moraali vundamenti 21. sajandil.

Raamatu lõpp.

Tartu kaputsiinidel oli oma trikikoda ...

Toimetajalt. Kuna käesoleva lehenumbriga lõpetan oma töö "Kiriku Elu" toimetajana, tegin viimastes numbrites kokkuvõtte kõigist Eestimaa katoliku kogudustest.

Tartu koguduse varasem ajalugu on aga jäädvustatud paremini kui ühegi teise eesti katoliku koguduse oma - sõjaeelses Tartu kiriku 40. juubeli mälestuslehes. Viimastel aastatel toimunud ei saa veel kirjutada kui ajaloost, seepärast avaldame paari koguduseliikme mälestuskilde Toivo Reitalu poolt kogutuna.

Minu nimi on **Linda Sidorova**. Sündisin Tartumaal 1928. a. Minu isa Anton Krasovski ja ema Pauline (surn. vastavalt 1957 ja 1963) tulid Eestisse 1912. a. Leedumaalt, Ignalina rajoonist. Abiellusid siin Tartus samal aastal ning on Tartu Katoliku Kirikus laulatatud. Meie peres oli viis last: Joosep (s. 1913), Elisabeth (s. 1917), Peeter (s. 1918), Jaan (s. 1922) ja mina, Linda. Kõik teised on praeguseks surnud. Kõige vanem vend Joosep suri kolm aastat tagasi - mattis isa Rein Õunapuu.

Kui ma päris väike olin, oli Tartus preestriks isa Berard. Koos temaga töötasid Tartus veel kaks kaputsiini venda Udo ja Maternus. Isa Berard oli samuti kaputsiin. Kiriku maja hoovil oli neil väike majake, milles nad elasid. Seal asus ka trü-

kikoda, kus nad trükkisid kirikule palveraamatuid. Isa Berard ja vennad olid selle ajani Tartus, kuni sakslased kutsusid oma kodanikud 1939. a. tagasi Saksamaale. Nemad läksid Baierimaale.

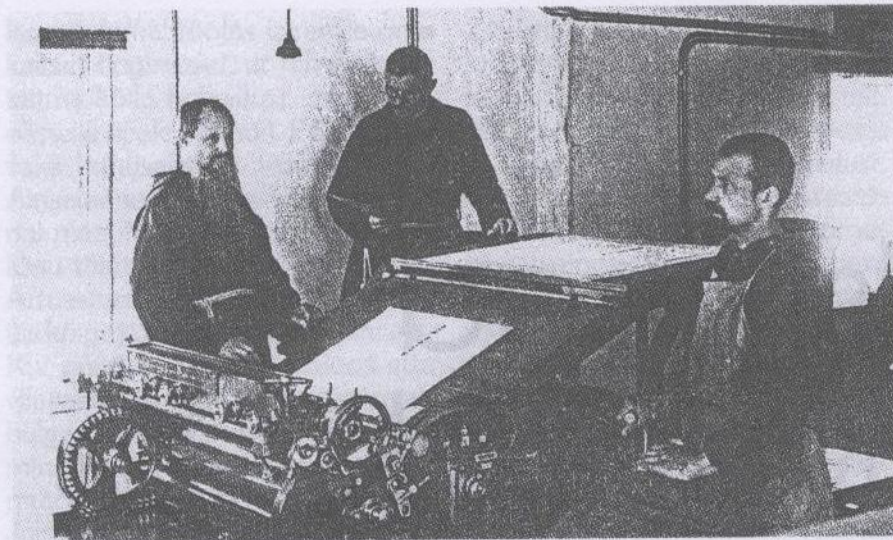
Isa Berardi ajal käisin leeris. Käisime tema juures kaks korda nädalas. Ta rääkis meile Kiriku õpetusest ning usust - kõike seda, mida pidime teadma. Koos meiega olid leeris perekond Tachellade lapsed Valesca ja Olivia. Õdede jutu järgi peaks Olivia elama Tallinna lähedal. Veel oli meiega koos professor Maimu tütar Eda. Sel ajal elasin ma õdede juures lasteaia majas. Kongutast, kus me tol ajal elasime, poleks ma saanud igal nädalal linnas käia. Kui olime leeris käinud, korraldasid õed peolaua. Preester Berard oli väga heatahtlik ja aval mees, kes tahtis inimesi külastada. Tal oli auto ning sellega ta siis sõitis. Isa Berard kandis kogu aeg mungarüüd, kuid inimesed suhtusid sellesse väga hästi. Noorena olin ma tihti haige, siis käis ta mind alati vaatamas. Ükskord olin nakkushaiglas, kuid ta tuli ka sinna mulle külla. Isa Berard organiseeris ja lavastas kiriku juures ka lastenäidendeid. Ühe näidendi pealkiri, mida mäletan, oli "Püha saladus". Kiriku juures toimusid veel tema korraldatud loterid, mille auhindadeks olid omavalmistatud käsitööd.

Kui ma 1941. a. Tartusse kooli tulin, elasin tshehhi õdede juures.

Õed aitasid mind õppimises ja õppisid ise niimoodi eesti keelt. Kindlatel aegadel lugesid tshehhi keeles breviaari. Ka siis, kui nad juba haiglas töötasid, palvetasid nad kindlatel aegadel. Seal oli neil hiljem selleks koguni eraldi pisike ruum.

Õde Assunta oli tore ja töökas inimene, kes armastas marjul ja seenel käia. Õed keetsid moosi, kompotti ja tegid sisse kõike, mida purgis saab säilitada. Nad tundsid ka talutöid: oskasid näiteks kaera vihku köita. Mõnda tööd tegid teisiti, kui meie - riisusid näiteks heina teisiti. Õed armastasid aias askeldada. Meiegi aias kasvasid lilli Kiriku kaunistamiseks. Kristuse Ihu ja Vere pühal lõikasime nendega koos lilli korvidesse, et neid sealt protsessiooni teele loopida. Korvidki olid nende enda tehtud: õhukestest laastudest ning värvitud. Selleks pühaks valmistasid nad neidudele maarjalilledest pärjad. Tol ajal oli see väga ilus püha.

Kui elasime Lemmatsi külas, suhtlesid minu vanemad õdedega väga tihedalt. Venelaste tulles, 1941. a., läksin linna kooli. Elasin jällegi õdede juures. Nende maja teisel korrusel oli suur kabel, mille taga oli söögituba. Seal elasin mina. Edasi tulid köök ja õdede ruumid. Nendes ruumides ma ei käinud. Alumisel korrusel elasid sakslased. Majas oli sel ajal veel teisigi üürilisi - vist perekond Ernitsad. Õed töötasid siis juba haiglas. Õde Celesta oli



... nagu üllatusega kuulsime öde Salvatoralt. Üldise hämmingu järel selgus, et tegu polnud siiski "tsirkuse" vähetuntud eestikeelse vastega.

majahoidjaks. Tema õppis kõige hiljem eesti keele selgeks. Kord käisin linnavalitsusest seeetõttu volitusega talle palka välja toomas. Õed kandsid tavalist riietust, vaid peakatted olid valged - nagu pääsukesesaba oleks selja peal olnud.

Koolis polnud mul mingeid raskusi sellega, et olin katoliiklane. Meie hulgas oli veneusulisi ja juute. Minuga ühes klassis käis kaks juudi tütarlast. Võisime olla usuõpetuse tunnis vaikselt või ka ära minna, kui tahtsime. Kool oli Lina tänaval, käisin seal neli aastat. Venelaste tulekuga pidin maale tagasi minema ning käisin ühe aasta Külitse Algkoolis. Kuuendasse klassi tulin Tartusse Kroonuaia kooli.

Sõja ajal töötas Tartus isa Bourgeois. Sellest ajast ma eriti palju ei tea. Ema kõneles vaid, et isa Bourgeois oli jesuiit ning pidas väga ilusaid ja jõulisi jutlusi. Ta rääkis eesti keelt põristades tugevalt "R" tähte. Sakslaste tulles võeti ta kinni ja viidi Tartu lähedale vangi. Peale teda tuli Tartusse tööle isa Dordett. Tema käis igal kolmapäeval meilt piima viimas, sest isa Bourgeois'le võis neljapäeviti pakke saata. Isa Dordett oli noor mees. Ta õppis Tallinnas minu vendadega ühes koolis. Vennad Peeter ja Jaan õppisid mõle-

mad Tallinna kiriku juures poistekoolis. Nende õpetaja oli preester Stipa. Nad lõpetasid seal kuus klassi. Kuna nad ei tahtnud preestriks saada, siis peale kooli lõppu tulid nad Tartusse tagasi.

Sõja ajal käis kiriku juures vähe rahvast. Liikumine oli kaugemalt raske ja maal oli inimesi vähe. Poola perekondi peaaegu polnudki. Perekond Sekersitskid olid ja tema õe pere. Üks perekond oli Lätist.

Saksa ajal käis tihti saksa preestrid. Nad pidasid õdede kabelis jumalateenistusi. Peale sõda tuli Tartusse preester Tadeus Kraus. Tema laulatas mind 1948. a. Meie kogudusse kuulusid siis veel perekonnad Suur, Jõöst, Maisted, Dmohhovskid, Mitt, Keiskid, Sekersitskid, Mihhail Danilovits, Susanna Kozlova jt.

Peale sõda elasid õed komissariaadi kõrval olevas majas. Minu vanemad lapsed, Ida ja Peeter, elasid katekismust õppides nende juures. Hiljem tõsteti õed sellest majast välja ja nad pidid kolima Taara puisteele. Minu tütar Ida elas talviti õdede juures, kui ta Tartus keskkoolis käis. Igal pühapäeval tegid õed preestrile süüa. Muidu hoolitses preester enda eest ise.

Ka teisi leedu perekondi tuli

minu vanematega samal ajal Eestisse, kuid enamus neist läks seoses abiellumisega üle luteri usku. Paljud elasid neist maal ning abikaasa oli sageli luterlane. 50-nendatel hakkasid Kiriku juurde tulema poola perekonnad. Jutlused toimusid siis kahes keeles. Preestrit abistasid minu poeg Peeter ja vennapoeg - samuti Peeter. Vanematest meestest oli ministrandiks Stanislav Dmohhovski. Johannes Suur oli kiriku juures teenriks. Tema tütar Laine Suur elab praegugi Tartus. Käisime läbi ka Vonsovitsidega ja Keiskitega.

Peale isa Andrease lahkumist toimusid jumalateenistused kaks korda kuus pühapäeviti öhtusel ajal, siis oli raske maalt kirikusse jumalateenistusele sõita.

Kõneleb Linda tütar Anne-Mari Sogar

Mina käisin maalt kirikusse. Laste õpetus leeriks toimus preestri ja õdede juures, seepärast elasid ma kaks nädalat õdede juures. Õppisin katekismust ja aitasin õdedel kirikut koristada ning lilli sättida. Hiljem preester küsis minult, mis ma olen selgeks saanud.

Mind kinnitati 1965. a. See toimus Tallinnas Riia piiskopi poolt. Õed organiseerisid sõidu Tallinna. Sinna sõitsid minu õde Ida ja Valentina Sekersitski. Kirik oli rahvast täis ning konfirmeeriti palju inimesi. Me seisime kahel pool pinkide vahel, piiskop käis pingiridade vahelt läbi ja salvis igat inimest. Tartusse jõudes andsid õed meile mälestuseks pildid, kuhu oli alla kirjutatud isa Tadeus. Tol ajal oli kooliga raske. Minu õde Ida õppis linnakoolis. Tema ei julgenud muidu kirikus olla kui rõdul. Minul oli lihtsam, kuna käisin maakoolis. Suurem pahanudus oli mul koolis, kui ma põhimõtteliselt ei läinud suvepäevadele. Hiljem direktor keeldus iseloomustusele allkirja andmast. □

Miks kristlased ei ole juudiusku

5.

preester Mieczyslaw Malinski

Jeesuse tõlgendus pühakirjast

1. Võib rääkida kolmest erinevast pühakirjatõlgendusest

Esiteks: Moosese interpretatsioon, mis piirdus Jumala poolt Moosesele antud ilmutusega, täpsemalt: Moosese poolt kirja pandud tekstidest, mida tuntakse kreekakeelse nime järgi *Pentateuch* ja heebreakeelse nimega *Torah* - viis Moosese raamatut. Igaühel neist viiest on oma nimi. Läänemaailma keeltes on enamasti kasutusel ladinakeelsed: *Genesis* - Sünnimiste raamat, *Exodus* - Väljarändamise raamat, *Leviticus* - Leviitide ehk preestrite raamat, *Numeri* - Arvude raamat, *Deuteronomium* - Seaduse (käsu) kordamise raamat. Moosese käsitluse arendajateks olid saduserid, kelle hulka kuulusid praktiliselt kõik preestrid. Teisi pühakirjaraamatuid nad ei tunnistanud, eriti olid neile vastumeelt prohvetite raamatud, kuigi need sisaldasid ainult *Pentateuchis* sisalduva mõningast edasiarendust. Lisaks sellele tõlgendasid saduserid Mooses raamatute teksti sõna-sõnalt. Nad ei lubanud mingeid kommentaare, mis oleksid kaugenud tekstist, kuna see oli Juma-

la enda Sõna ega nõudnud muud, kui ustavat kuuletumist. Selles mõttes olid saduserid väga konservatiivsed ehk traditsionaalsed. Nad ei kahelnud kunagi seaduse tekstide ajaloolisususes.

Saduserid ei uskunud hauatagusesse ellu. Vähe sellest, nad ei uskunud ka ülestõusmist ja viimset kohut, ega ka hinge vaimulikkust, olles arvamusel, et surm lõpetab inimese elu nii füüsilisel kui vaimsel tasandil. Niisugune seisukoht vaimulikkude ametit pidavate inimeste hulgas tundub lausa uskumatu, kuid saduserid rõhutasid fakti, et kuigi võib Moosese raamatutes ridade vahelt üht-teist aimata, ei võta Mooses kuskil sellel teemal otseselt sõna.

Võibolla ei hakkaks me siinkohal rohkem saduseridega vaidlema, vaid keskenduksime lõpptulemustele, milleni niisugune maailmavaade välja viis: Kui Jumal on olemas - sellesse nad uskusid vääramatult - ja kui Ta on õiglane - millesse nad samuti uskusid - siis võib teha loogilise järelduse, et kogu tema õiglus peab avalduma inimese maises elus. Teisisõnu: kui inimene on oma maises elus õige, saab ta selle eest autasu, kui ta on patune, siis karistuse. Järelikult, kui inimene on siin maailmas

haige või vaene, siis sellepärast, et ta on pattu teinud, kui aga terve ja rikas, siis autasuks vaga elu eest.

Muidugi polnud niisugust mõtteviisi võimalik rakendada kõigil juhtudel. Palja silmagagi on näha, et on inimesi kes on ausad, aga kellel ei vea, ning lurjuseid, kellel ometi läheb siin maailmas kõik korda. Selle tõttu toodi süsteemi täiendav element: Jumala õiglus ei realiseeru mitte ühe indiviidi elu raames, vaid tema perekonna ja kogu sugukonna saatuses. Lapsed ja lapselapsed võivad kannatada oma vanemate pattude pärast, õigete järeltulijad aga pälvida parema käekäigu oma vanemate teenete eest. Oma olemuselt oli niisugune loogika sedavõrd "sõrmest välja imetud", et suur osa iisraellastest, kaasa arvatud variserid, ei suutnud seda kuidagi omaks võtta ning uskusid hauatagusesse ellu.

Saduserid ei lasknud end aga teisitimõtlejatest kõigutada ning jätkasid oma maailmapildi ülesjoonistamist. Kui Jumal on iisraeli rahva teiste rahvaste hulgast ära valinud - see oli neile lausa kinnisidee - siis peab sellel rahval minema paremini kui teistel. Kuna saatus polnud iisraeli rahvast alati hellitanud, kulus seletuseks marjaks ära lepinguidee.

Issand Jumal töötas Iisraelile oma kaitset tingimusel, et rahvas peab täitma kõiki kohustusi, mis Tema oli neile peale pannud. Põhjapanevaks kohuseks oli truuksjäämine Ainsale Jumalale, mis väljendus Siinai mäel Moosesele antud kümne käsu täitmises, mille võttis kokku Armastuse käsk: Armasta Jumalat üle kõige ja ligimest nagu iseennast. Kui nüüd Iisraelil tuli ajaloos ette viltuvedamisi ja läbikukkumisi - muuhulgas poliitilise iseseisvuse kaotamine - siis sellepärast, et rahvas oli murdnud truudust oma lepingule Jumalaga. Lepingumurdmise sümboliks oli kuldvasikas, mis tehti siis, kui Mooses oli läinud Siinai mäele Jumalalt käsulaudu vastu võtma. Ainujumala ideele tehti kahju sellega, kui Iisraelis salliti muude rahvaste jumalate kujusid, või toodi neid lausa Jeruusalemma templisse. Selle eest tabasid Iisraeli nuhtlused.

Tegelikult tunnistasid seda Lepingut "mehhanismi" ka prohvetid, ometi ei rõhutanud nad üksnes usstavust Jumalale, vaid õpetasid, et Lepingust lähtub ka tõelise ligimesearmastuse kohustus. Nad manitsesid hoiduma pattudest eelkõige vaeslaste, leskede, samuti palgatööliste vastu, kellele tuli nende töö eest õiglast tasu maksta. Kui aga prohvetid ei konkretiseerinud kõike kasu, mida inimene võis Lepingut täitmisest saada, siis saduserid keskendusid just sellele tasandile. Kahtlemata oli see üheks peapõhjuseks, miks 60.-70. aastate ülestõusu ja pärast Bar Kohba juhitud 116. a. vastuhaku mahasurumine tõi kaasa saduseride lõpliku lüüasaamise. Templi lõplik hävitamine ning paganliku pühamu püstitamise selle alusmüüridele, oli saduseridele surmahoobiks, milles nad pidid tunnistama nende "äravalitid rahva" idee, nende ideoloogia läbikukkumist. Rõhutaksin veelkord: saduserid hävinesid mitte sellepärast, et purustati tempel, vaid seetõttu, et nende ideoloogia ei õigustanud end. Lahinguväljale jäid variserid.

2. Teine pühakirjatõlgendus saabki alguse variseridest. Nende ideoloogia lähtus teistsugustelt alustelt. Esiteks eeldasid variserid, et Mooses ei kirjutanud üles kogu Ilmutust, vaid teatud osa sellest andis ta suuliselt edasi ja see suuline pärimus kestab ning nemad - variserid - ammutavad sellest, et Jumala seadust muutuvate tingimustega ja uute eluolukordadega kohandada. Niisiis olid nad seisukohal, mida saduserid kategooriliselt eitasid. Teine peamine erinevus saduseridest seisnes selles, et variserid tunnistasid pühakirjaks peale *pentateuchi* veel ka prohvetite raamatuid, psalme ja teisi raamatuid, mis olid tekkinud hilisemal ajal, kuid inspireeritud Jumala Vaimust, nagu Iisraeli rahvas oli ikka uskunud.

Vastavalt oma teesile, et Mooses andis osa Ilmutusest Iisraelile suuliselt edasi, arendasid variserid õpetust, mis hakkas pühakirjaga konkureerima ja lõpuks võttis selle üle lausa võimust. Nad löid terve seletussüsteemi - *midrash* - mille järgi pidi igale israeliidile selgeks saama, kuidas ta peab käituma nii äripäeviti kui pühadel päevadel. Kaua aega levis see õpetus suulisena, kuid üsna varsti pärast Jeesust - II sajandi alguses - nähes kirja pandud evangeeliumi võidukäiku, pani rabi Juda-ha-Nasi suulise traditsiooni kirja. Seda raamatut nimetati *Mishna* - heebreakeelsest sõnast 'kordama, etteantud materjalist õppima'. Tegemist oli pühakirjaseletusega jutluste kujul ja samuti seaduste ja eeskirjadega, mida polnud pühakirjas ja mille puhul ainult viidati suulisele traditsioonile, mida Mooses polnud kirja pannud. *Mishnas* on 525 peatükki, mis koonduvad 63 traktaadiks ja kuueks osaks. Aga Talmud? Neid on tegelikult kaks: palestiina ja paabeli Talmud. See raamat koosneb *Mishna* tsitaatidest ja *Gemarast* - kommentaaridest ja täiendustest, mis ühel juhul pärinevad palestiina, teisel juhul paabeli rabide akadeemialt.

Mõned rabid pidasid Talmudit pühakirjaga võrdseks, mõned teo-

loogilised koolkonnad arvasid kogu, et Talmud on veelgi tähtsam, sest ta seisab elule lähemal ja teeb selgeks, kuidas Jumala ilmutuse järgi käituda. Variserid löid terve rea eeskirju ja seadsid Moosesele poolt neile antud ettekirjutuste järgi puhtuse endale peaeesmärgiks. See puhtusetootlemise süsteemimoonstrum sai nende silmis moraalsuse ja lausa religioossuse mõõdupuuks. Suurelt osalt hõlmasid variseride eeskirjad hügieeni, kasvõi seda, kuidas tuleb suhtuda pidalitõppe surnud inimese surnukehasse, naisesse pärast sünnitamist, loomadesse, keda Mooses roojasteks pidas ja kelle liha ei tohtinud süüa, samuti suhtlemist paganatega või täpsemalt selle vältimist. Kõigi nende eeskirjade täitmine seoti ustavusega Lepingule, mis Jumal oli Siinai mäel teinud, seetõttu saigi puhtuse pidamine variseride silmis kõrgeimaks seaduseks. Lisaks sellele määrasid nad kindlaks inimese igapäevase elu iga üksikasja. Mida peab tegema ja mida ei tohi ning kui teha, siis kuidas. Eriline tähelepanu kuulus siin hingamispäevale. Käisid vaidlused, kas hingamispäeviti tohib kirjutada ainult ühe sõna, või ainult ühe kirja; kui mitmest sammust koosneb hingamispäeva pikim lubatud teekond. Nad ajasid inimese oma eeskirjadega ummikusse, piirasid tema vabaduse kuni miinimumini.

Samas ei saa mööda minna faktist, et suur osa variseridest polnud ihu ja hingega asja juures, vaid olid inimestena väiklased ega osanud näha muud kui kuiva kirjatähte - "ülevõõbatud", nagu neid Talmudis kutsutakse. Oht oli seda suurem, mida enam süvenes variseride võim sünagoogide võrgu üle nii maal kui linnades, mille kaudu oli neil otsene mõju kogu juudi rahvale.

Saduseride ja variseride ideoloogial oli ka kokkupuutepunkte. Neid ühendas sarnane jumalakäsitlus. Jumal oli neile mõlemile õigluse ja kättemaksu Jumalaks, kes maksab pattude eest kätte kuni seitsmenda põlvni. Kui mitte patutegijale endale siis kindlasti tema järeltulijaile.

Variserid rääkisid, - muuseas, nagu preestridki - et kui keegi teeb pattu, siis Jumal karistab teda haiguse, vaesuse või varajase surmaga. Aga kui inimene on õige, siis on ta terve, tal läheb hästi ja ta elab kaua. Vanadus oli Jumala õnnistuse sümbol - väärikas vanadus täie tervise ja rikkuse juures oli märgiks kellegi jumalakartusest ja pühadusest. Sellepärast olidki tervestegemised, mis sündisid Jeesuse läbi variseride ja preestrite nähes, nende silmis pühaduseteotus. Sest kui Jumal kedagi karistas haiguse, surma, või vaesusega, siis ei tohtinud seda, mis Jumala poolt seatud, kuidagi muuta. Ja kui Jeesus tegi terveks, siis mitte Jumala väel, sest Jumal ei saa endale vastu rääkida, vaid saatana abiga.

3. Preestrite ja variseride järel on Jeesus Kristus kolmas pühakirjasetaja. Mis iseloomustab siis Jeesuse tõlgendust?

Jeesuse missiooni võiks määratleda kui võitlust (mitte veel kirja pandud) Talmudi vastu ja pühakirja ning inimese tõelise vaimuliku palge eest. Ta kuulutas, et Jumal on armastus, mis oli revolutsiooniliseks avastuseks kõigile, kes Teda kuulsid, ja mida võis rõõmuga vastu võtta või jumalateotusena ära põlata.

Jeesus kasvab üle Moosese ajastu eeskirjadest, ja seda enam ettekirjutustest, mida olid oma vaevalduses loonud variserid ja nende kirjatundjad. Ta tõlgendas neid kui "ajaloolisi" - vajalikke ja kehtivaid omas ajas, mis olevikus olid muutunud takistusteks - ohtlikuks ja kahjulikuks kasvõi ainult sellepärast, et nad juhtisid kogu tähelepanu endale ja pöörasid selle kõrvale olemuslikult tähtsatest asjadest.

Pidagem meeles, et Mooses kirjutas oma raamatud teekonnal Pühale Maale. See teekond kestis 40 aastat rahvale väga rasketes tingimustes, kus pidi olema väga ettevaatlik, et haigused ei hävitaks kõiki teelisi, et nad omavahel kaklema ei läheks ja üksteist ära ei tapaks, või ei hukkuks vaenlase käe läbi, et nad ei hajuks paganarahvaste sek-

ka. Sest rahval võis saada kõrini kõigest näljast ja janust, haigustest ja orjatööst ning tahe minna Pühale Maale võis ära jahtuda. Nad oleksid võinud pöörduda tagasi Egiptusse, või jääda sinna kus nad parasjagu olid. Mooses pidi hoidma rahva seas korda ja distsipliini ja ta sai sellega hakkama - palve ja ähvarduse, headuse ja karistustega, mis jäädvustati rohkearvulistes eeskirjades. Sellel eesmärgil olid ellu kutsutud ka ümberlõikamine, millel on kuumas kliimas lisaks religioossele ka hügieeniline otstarve, ja sealihä söömise keeld, sest see liha rikneb kuumuse käes eriti kiiresti. Iisrael ei tohtinud loobuda oma kõrberännakust, kuid seakasvatus nõuab paikset eluviisi. Teiste kodu- ja metsloomade liha söömise keeld oli ajendatud Moosese enda arusaamisest kõigest sellest, mis võis olla talle endale ja kogu rahvale ohtlik ja kahjulik. Nii sugust tüüpi detaile on Vanas Testamendist väga palju.

Jeesuse pühakirjatõlgendus mõjus omas ajas hinge kurku kinni võtva revolutsioonilisusega, peaaegu ettekujutamatu, mis Teda enast otsekohe surmaohtu seadis. Tundus nagu oleks Jeesus tahtnud pühakirja kehtetuks kuulutada, kuid tegelikult seadis Ta kõik seadused ja eeskirjad nendes sisalduvate tõdede ja väärtuse järgi pingeritta. Jeesus jõudis ajatu ilmutuse juurde, selle juurde, mis Jumal tahtis inimestele ilmutada, et nad saaksid tõelisteks inimesteks ja kasvaksid jumala laste seisuse ülevuseni. Ta esitles Jumalat nagu Armastust, Jumalat, kes oli loonud inimese armastusest oma näo järgi ja kes katab inimest üha oma armastusega. Ning see tähendas midagi väga tähtsat, et Jumal tahab inimese igakülgset arengut, mida on võimalik saavutada ainult vabaduse tingimustes. Ühiskond - järelikult nii riik kui usukooslused - peavad võimaldama inimesele tema isikliku arengu ega tohi teda ahista da liigsete ettekirjutustega. Selle seisukoha tõttu läks Jeesus vastakuti nii saduseride kui variseridega, kes nõudsid allumist kõigile väiksei-

matelegi ettekirjutustele, mis nad võtsid Vanast Testamendist ehk siis mõtlesid ise välja.

Võibolla kõige klassikalisel kujul avaldub Jeesuse mõtteviis Mäejutluses, kus Jeesus pöördub selgisonaliselt variseride vastu, ja mille on edasi andnud evangelist Matteus: "Kui teie õiglus pole parem kirjatundjate ja variseride omast, siis te ei pääse taevariiki" (Mt 5,20). Mis kirjatundjate ja variseride õiglusel viga oli, selgub järgnevast, esiteks: "Te olete ju kuulnud, mida muistsele põlvele öeldud: "Ära tapa (2Mo 20,13; 5Mo 5,17). Ning igauhe üle, kes tapab, tuleb kohut mõista". Aga mina ütlen teile: igauks, kes oma venna peale vihastab, läheb kohtu alla" (Mt 5,21-22). Ja teiseks: "Te olete kuulnud, et on öeldud: "Ära riku abielu" (2Mo 20,14; 5Mo 5,18). Aga mina ütlen teile: igauks, kes vaatab naise peale teda himustades, on juba temaga abielu rikkunud oma südames" (Mt 5,27-28). Kolmandaks: "Seaduses on öeldud: "Kui mees oma naise minema ajab, peab ta temale lahutuskirja andma" (5Mo 24,1). Aga mina ütlen teile: Kes oma naise minema saadab, muidu kui kõlvatu elu pärast, ajab oma naise abielu rikkuma, ja kes iganes võtab minemasaadetud naise, rikub abielu." (Mt 5,32). Neljandaks: "Veel te olete kuulnud, et muistsele põlvele on öeldud: "Ära vannu valet". Ja et Issandale antud vannet tuleb pidada (2Mo 20,7; 4Mo 30,3). Aga mina ütlen teile: Ärge üldse andke vannet ... Iga teie "jah" olgu "jah" ning teie "ei" olgu "ei", sest kõik muu on kurjast" (Mt 5,33-37). Viies: "Te olete kuulnud, et on öeldud: "Silm silma ja hammas hamba vastu" (3Mo 24,19). Aga mina ütlen teile, ärge pange vastu inimesele, kes teile kurja teeb" (Mt 5,38-39). Kuuendaks: "Te olete kuulnud, et on öeldud: "Armasta oma ligimest (3Mo 19,18) ja vihka oma vaenlast" (otsest VT kirjakohta ei ole). Aga mina ütlen teile: armasta oma vaenlasi" (Mt 5,43-44).

Põhijoontes võib öelda, et Jeesuse pühakirjatõlgendus kujutab

endast armastusekäsu esiletoomist eeltoodud näidete kujul. Näidete kujul sellepärast, et nii selgub kõige paremini, kuidas tuleb armastuse käsule allutada kõik teised käsud ja eeskirjad, mida kohtame Mooses Seaduses ja teistes hilisemates pühakirja raamatutes.

Jeesus ei hakka kohe kõigele, "mis oli öeldud", vastu rääkima, vaid justkui selgitab ja täiendab, näidates et ei piisa üksnes keeldudest: "Ära tapa" ja "Ära riku abielu", vaid tuleb tungida sügavamale - vihkamise ja himude juurde, mis sünnivad inimese südames. Järgnevate näidete tegu asub Ta lähemalt asja juurde ning hakkab korrigeerima ettekirjutusi, mis lähevad vastuollu armastuse käsuga. See sünnib siis kui jutt on naise minemasaatmisest, "silm silma vastu" kättemaksmisest, kuni vaenlaste vihkamiseni välja, mis oli Tema kaasaegsetele tõdedepüramiidi alusmüüriks. "Möödamattes" nõuab Jeesus, et inimesed loobuksid vannetest - sest vanne oli muutunud omakasupüüdlikuks - et inimene austaks oma ligimest nagu iseennast, et sõna ise maksaks ilma kedagi midagi tunnistajaks kutsumata.

On lausa imetusväärne, kuidas suutis Jeesus jõuda Vana Testamendi alusel just niisuguste järeldusteni - Pühade kirjade alusel, mis on täis mõrvamist, julmuseid, reetmist, äraostmist, ebaõiglust, igasugust kõlvatust, kõrkust, alatute võitu ausate üle, lausa röövrite ja bandiitide võitu õigete üle, pühakutegi truudusetust - võtame näiteks kasvõi Sauli ehk Taaveti. Kuidas suutis Jeesus selles roojusemeres, mis valgub üle selle raskestimõistetava raamatu leheservade, leida niisuguse lausa aimamatu tuiksoone? Kasvõi psalmidest, mida loetakse kõige ülevama religioosse poeesia hulka: kui palju on seal üleskutseid, et Jumal karistaks ja maksaks patustele kätte, kui palju on nõudmisi, et Jumal tasuks õigetele võidu ja autasuga, Jumalalt nõutakse suisa garantiid et see sünniks kindlasti? Kuidas suutis Jeesus otsida selle mustuse ja pori keskelt üles need kuldsed armastuseterad,

millega Jumal armastab inimest ja inimene Jumalat? Raamatust, kus kõrgeimaks põhimõtteks tundub tõusvat omakasupüüdlikkus, kus on nii vähe kohta armastuse tegudele, mille eeltingimuseks on omakasupüüdmatus.

Vastavalt Jeesuse armastusejumala käsitlusele rääkis Ta ka sellest, et Jumal on andeksandmine, enese kinkimine. See tõde, mida polnud varem keegi formuleerinud, tegi Jeesuse kogu õpetuse pöördepunktiks kõige eelnenu suhtes. Kahtlemata oli Jumala omadusi määratletud varemgi. Teda oli mõistetud kui kõigeväelist, kõikjal ligiolevat, ainsat, õiglast Jumalat, kelle olemuseks oli Vaim, kuid keegi polnud öelnud, et Jumal armastab iga inimest - nii pühakut kui patust. Keegi poleks julgenud võrrelda Jumalat hea karjasega, kes otsib karjast eemale eksinud lammast, pereemaga, kes otsib oma majast kadunud drahmiraaha ega jäta enne, kui ta selle leib; et Jumal käitub patusega nagu isa, kelle poeg pärast oma päranduseosa mahaprassimist koju tuleb ja kelle auks sellest hoolimata pidusöök korraldatakse. Nende tähendamissõnade kaudu maalis Jeesus oma kuulajate silmade ette Jumala uue näo ja mis parata - koondas kõuepilved omaenda pea kohale.

Jeesus rääkis - muuseas Pühakirjale toetudes - Jumalast, kes tuleb patusele vastu. Jeesus otsis ise kontakti tõlnerite ja patustega, astus välja abielurikkumiselt tabatud naise eest, kõneles samaaria naisega, lasi tõlner Sakkeusel end külla kutsuda, mis oli variseridele täiesti arusaamatu, vastuvõetamatu. Nii arusaamatu, et juba Ta sünnilinnas Naatsaretis, kus Jeesus ütles, et Jumala armastab paganaid samamoodi kui juute, taheti teda otsemaid ära tappa.

Jeesuse õpilased olid israellidid, kes vaimustusid Tema õpetusest, Tema pühakirjatõlgendusest, kuid ainult nii palju ja sinnamaani, ei rohkem ega vähem.

Jeesus ehitas teistsugust usurahvast Iisraeli, kui preestrid ja variserid. Ta rääkis, seletas ja tõlgendas,

käis mööda Püha Maad ja kuulutas oma uut nägemust Jumalast - Jumalast, kuid samas ka inimesest. Sest, nagu õpetas Jeesus, pidi ka inimene käituma nii nagu tema Looja ja Isa: andma andeks, kinkima. Selle tõe sisestas Ta palvesse, mille ta usaldas oma apostlitele: "... ja anna meile andeks meie võlad, nagu meiegi andeks anname oma võlglastele". Jeesuse õpetus oli niivõrd märkita-bav, et hoolimata kõigist raskustest ja takistustest, mis inimestel olid selle vastuvõtmisel, kaasaarvatud lühike aeg - Jeesusel oli ju oma õpetuse levitamiseks ainult kaks ja pool aastat - vapustas see kogu iisraeli ühiskonda. Jeesuse järel ei läinud mitte ainult rahvamassid, vaid ka aristokraadid, süneidroni liikmed. Sest me teame, et nii Joosep Arimaatiast kui Gamaliel olid süneidroni liikmed, samuti Nikodeemus ja arvatavasti ka Laatsarus. Neid nimetab evangeelium nimepidi, mis laseb arvata, et Jeesusel oli süneidronis poolehoidjaid rohkemgi.

Alles nüüd katkes Jeesuse vaenlaste kannatus lõplikult. Kui Tema järel käisid harimatute - kodutute ja varatute inimeste hulgad, võis sellest põlglikult mööda vaadata. Kui aga Tema õpetus hakkas levima aristokraatia hulgas ja lausa süneidronis endas, oli ohus kogu võimuaparaat. Sellepärast pidi Jeesus kaduma.

Võibolla tahaks keegi siin vastu vaielda, et miks piirdusime Jeesusest rääkimisel ainult tema kui Vana Testamendi kirjaseletaja - kuigi geniaalse - rolliga ja unustasime Tema tähtsaima tiitli: Jumala Poeg, siis pangem nüüd asjad õigesse ritta: Jeesus suutis just sellepärast Pühakirja nii kaugeleulatavalt seletada, et ta oli Jumala Poeg. Ainult Pojana suutis Ta oma Isa sõnad tuua inimeste ette, nii nagu Isa oli need Pühakirjas ilmutanud.

Raamatu "Miks kristlased ei ole juudiusku" ilmumine jätkub lähemal ajal teise nimega väljaandes.

Imikute kristlik vaade

"Lühiülevaade katoliku
kiriku õpetusest"

Koostanud Alexander Havard
Helsinki: Okeanos O/Y 1995.
Bro ., 156 lk. Hind 30 kr.

See raamat ilmus 1995. aasta sügisel nagu välg selgest taevast. Lühiülevaade katoliku kiriku õpetusest - see ongi ju teisisõnu katoliku katekismus. Tšiviliseeritud riikides moodustatakse nii tähtsa teose väljaandmiseks komisjon kõige kompetentsematest teoloogidest ja lingvistidest, ning tehakse mitu aastat koos tööd. Eesti apostellik administratuuris on peetud õigeks lihtsalt läbi saada.

Raamatu autoriks ja tõlkijaks on ilmikud. Seetõttu ongi käesoleva kriitilise artikli pealkirjaks saanud trükiviga sama raamatu leheküljelt 111 - teost ja selle autoreid vaadeldes - täiesti ilmutuslik. Imik võitleb oma eluõiguse eest ikka karjumisega - ükskõik kas ta on haige, näljane või ennast märjaks teinud - ega tee vahet kallihinnalise pärli ja klaasitüki vahel. Uskuge või mitte, agressiivselt aktiivsel ilmikul on imikuga tõepoolest midagi sarnast, sest temagi soovib omamoodi olla maailma teljeks.

Raamatu autor(id)

Vastupidiselt tänapäeval üldiselt levinud tavale autor ennast ise ei tutvusta. Toimetajat, tõlkijat ja kujundajat pole isegi nimepidi mainitud. See jätab raamatust kohe kätte võtmise järel ebausaldusväärse mulje.

Saagem aga meie nüüd saladuskatet kergitades lähemalt tuttavaks raamatu autori(te)ga. Alexander Havard on hariduselt jurist ja kuulub fundamentalistlikku organisatsiooni "Opus Dei" (mida ta ise ilmselt häbeneb, kuna juba kord seda välja ei ütle). Nagu allpooljärgnevast järeldada võib, propageerib ta selles teoses katoliku kiriku õpetuse sildi all tegelikult oma organisatsiooni ideoloogiat, varjates seda tendentslikult valitud ja igaveste tõdedena esitatud tsitaatidega kiriku ametlikest dokumentidest. (Kõige vanem tsiteeritud dokument pärineb aastast 1891, justkui enne ei olekski kirikul mingeid seisukohti olnud. Praegust elutempot silmas pidades võib oletada, kui suurt aktuaalsust omavad need dokumendid kasvõi paarikümne aasta pärast.) Muuseas, ka "Lühiülevaatele" sooja soovitus andnud eesti apostellik administraator kuulus enne piiskopiks saamist "Opus Dei" allorganisatsiooni, Püha Risti preestrite vennaskonda.

Kui kedagi peaks huvitama "Opus Dei" ideoloogia põhiolemus, avaneb selleks võimalus 1993. a.

Pärnus AS "Trükk" poolt trükitud Klaus Steigleleri raamatu "Opus Dei sisevaade" kaudu. Raamat on kauplustes tänini kättesaadav. Kahjuks aga puuduvad sellelgi raamatul kohaliku toimetaja ning tõlkija nimed. Ühte organisatsiooni, mis üritab oma tegevust võimalikult salajas hoida, ei tohiks kritiseerida samasuguseid "põrandaaluseid" võtteid kasutades. "Opus Dei sisevaade" on sakslasest autori poolt kirjutatud väga avameelselt, seepärast ongi kahju, et eestimaiste avaldajate põhjusetu salatsemine ka selle teose väärtust peab kahandama.

Raamatu "Lühiülevaade katoliku kiriku õpetusest" tõlkinud abielupaar on vastava hariduseta inimesena saanud hakkama täiesti ootuspärase tulemusega. Trükise tekstikujundus on bürokraadilt, kes peaaegu kõiki küljenduse reegleid eirates on saavutanud loetamatus, mis läheneb maksimaalsele (kõnesoleva teose puhul võiks seda ehk ka voo-ruseks pidada). Kui kurat peaks pörgus kedagi millegi lugemasundimisega piinama, siis tekstiküljendaja on tal juba seks puhuks olemas.

Appi, amatöörid!

Kuigi mulle, nagu paljudele inimestele, meeldib väga jälgida kohtuteemadel vändatud filme, ja ma kuulun kohtuseriaali "Law and Order" püsi-

vaatajate hulka, ei pea ma end pädevaks otsustama juriidiliste probleemide üle. Usun, et kui ma teleserialaalist saadud teadmistele toetudes püüaksin esineda advokaadina mõnel kohtuprotsessil, ei patsutaks professionaalsed juristid mind sugugi tunnustav-julgustavalt õlale, vaid teeksid mu otsemaid pihuks ja põrmuks kõige elementaarsemate asjadega. Seetõttu ei tasugi alljärgnevaid arvamusi lugedes variserlikult silmi pööritada - amatöörist teoloog, kellel puuduvad nii algteadmised kui ka ülevaade käsitletavast valdkonnast, tehakse täiesti teenitult pihuks ja põrmuks.

Et mind ei saaks süüdistada isiklikes motiivides, ning et mitte oma arvamusega ühekülgselt jääda, palusin seisukohavõttu ka isa Vello Salolt ning kahelt eesti tunnustatud luterlikult teoloogilt, magister Arne Hiobilt ja doktor Toomas Paulilt.

Jumal pole kiirustamist loonud Dr. Vello Salo

Eestikeelne teave katoliku kiriku kohta on siiani olnud ülimalt fragmentaarne ning raskesti kättesaadav. Kuna tegemist on maailma vanima ja suurima kirikuga, tuleb seda meie infolünka väga kahetsusväärseks pidada, samal põhjusel tuleb aga olla tänulik kõigile, kes püüavad meid selles asjas aidata. Sellepärast on vaja küsida: mida täpselt pakuvad 1995. a. oktoobris ilmunud "Lühiülevaate" 156 lehekülge?

Uue hindamiseks olgu esiteks toodud lühiülevaade olemasolevatest teaberaasukestest. See ei tule pikk: meie sajandil on katoliku kiriku poolt avaldatud üksainus arvestatav eestikeelne raamat: Katoliku usu katekismus (Tallinna Katoliku kiriku väljaanne, 1931, 101 lk). See on kirjutatud traditsionaalses küsimuse

ja vastuse vormis. Nimetamata jäänud koostaja(te) keel ja stiil on viletsad, terminoloogia küündimatu, mis teeb lugemise vaevaliseks. Otsitava leidmine pole ka kerge, sest puudub register.

Eesti Entsüklopeedia (1932-38) üksikartiklid osutuvad keeleliselt märksa paremateks, kuid nad toovad teavet muidugi ülimalt kontsentreeritud kujul ning ilmselt pole toimetajad vaevunud lugema 1931. a. katekismust. Nii, et ülevaadet me siit ka ei saa: kes jõuaks neid raasukesi kokku otsida? Ja rohkem teabeallikaid meil polegi. (Eesti Nõukogude Entsüklopeedia ei ole neis asjus teatmeteos, vaid "võitleva ateisti" tarbeks koostatud süüdistusakt. Kõik religiooni vaatlevad artiklid vajavad põhjalikku ümbertöötamist, kaasa arvatud vastse iseseseisvuse ajal ilmunud köited. Keeleoskajale võib soovitada ameerika The New Catholic Encyclopedia ja saksa Lexikon für Theologie und Kirche (äsja ilmus uue väljaande 3. köide) veergudel ilmunud teavet, kuid ka muud Lääne suuremad entsüklopeediad on üldiselt usaldusväärsed.)

See ongi kõik, mis eesti keeles siiani saadaval oli, ning sedagi ainult vähestele: 1931. a. katekismus kuulub haruldaste trükiste kategooriasse. Avagem siis nüüd uus raamat.

Pealkiri ütleb, et tegemist on katoliku kiriku õpetusega, s.t. ühe osaga katoliku kiriku elust ja tegemistest. Pean ütlema, et kuna enamuse eestlastest teab katoliku kirikust väga vähe, oleksin soovinud esimesena kiriku kogu tegevust, kiriku elu vaatlevat raamatut, mis oleks kirjutatud lihtsurelikule arusaadavas keeles. Tõsi küll, õpetus on ristikiriku jaoks põhiline ja oluline, kuid mitte peamine tegevus, julgeksin väita. Mõtelgem vaid sellele, kuidas Jeesus võttis paradiisi teeröövli, kes oli koos temaga ristisurma mõistetud. Ei olnud see röövel lugenud ei Alexander Havardi raamatut ega isegi

mitte Uut Testamenti — mõlemad ootasid alles kirjutajaid. Nii et on olemas tähtsamatki kui õpetus. Võrdluseks võiksime võtta elava keele ja grammatika. Kas me alustaksime oma rahva tutvustamist eesti keele grammatikast? Arvan, et mitte, olgugi et grammatika on igale keelele väga tähtis.

See selleks, nüüd on meil esimesena ilmunud "kiriku grammatika" ning meil tuleb autorile, kes pole selle kallal vähe vaeva näinud, suur aitäh öelda.

Arvan, et katoliku kiriku õpetusest saaks kirjutada hästi põneva raamatu, kui esitada selle väljakujunemise ajalugu pikkade sajandite jooksul. Meie autor on valinud teise tee: loetelu sellest, mida ta peab tänapäeva kiriku õpetuse olulisteks osadeks. Ta teeb seda vormis, mida nimetaksin loengukonspektiks.

Tänapäeval nõuab katoliku kiriku preestriameti kandidaatidelt kuus aastat kestvaid õpinguid (kaks aastat filosoofiat, neli teoloogiat). See ei mahu kuidagi viisi nii väikesesse raamatusse. Võrdluseks olgu öeldud, et paavstlikus Gregoriuse Ülikoolis tuleb algajal teoloogiatudengil esiteks läbi lugeda 15 sissejuhatavat teost, mis on kõik vähemalt sama mahuga kui meie eestikeelne konsept. Võtkem näiteks üksainus teoloogiline kursus, kristoloogia (õpetus Kristusest), millel on kristlikus usus kahtlematult keskne koht. Rooma teoloogiatudengil tuleb esiteks läbi lugeda 262 lk. kristoloogia sissejuhatust, siis alles järgneb see "päris kursus" vähemalt sama paksu käsiraamatuga, nii et vähemalt pooltuhat lehekülge põhiteksti. Havardi raamatus leiame kristoloogiast kümme lehekülge (39 - 48).

Arvustustes on üldiselt kombeks rääkida puudustest. Käesoleva raamatu puhul on vaja neist rääkida ka sel põhjusel, et meil puudub nii palju.

Minu arvates puudub Havardi raamatul kõigepealt sissejuhatatus,

mis tutvustaks teoloogia olemust, meetodit ja kohta kiriku elus. Eessõnast, mille on kirjutanud Eesti ajutine apostellik administraator, selgub raamatu adressaat: nii katoliiklane, kes "tahab kinnitada oma usku, kui ka see, kes tahab seda alles tundma õppida". Niisiis pöördub raamat laiemma lugejaskonna poole. Kuid kust võtaks see laiem lugejaskond eelteadmisi, mida selle raamatu lugemine ilmselt eeldab?

Teiseks tunnen puudust mõistete indeksist (näit. sõnade patukustutus, polügenees, pärispatt ja subordinatsioonism tähendus, mida me Eesti Entsüklopeediast ei leia).

Kolmandaks ei pääse nimetamast keelelist külge, mis on kohmakas. Muidugi: eesti keele teoloogilise terminoloogia seisukord on vilets (see on muide üks peapõhjusi, miks ma ise ei ole tahtnud niisugust raamatut kirjutada). Teine õnnetus: siin on kasutatud nn. Põllu piiblitõlget, mis ajab segamini kaks nii olulist mõistet nagu käsk ja seadus (lk. 13, esimesed read). Kuna autor eesti keelt ei valda, lähevad aga keelepärilid nagu: privatiseerida Kiriku autoriteeti (lk. 111), tõeline religioon subsisteerib (126), urbanistlik mentaalsus (138) jms. juba tõlkija arvele. Või mida hakata peale lausetega nagu "Vanemad on oma laste kasvatajad nii inimlikus kui ka vaimses mõttes" (131; kas ei seisnud käsikirjas mitte *humanitaire et spirituelle*, mida võiks eestindada ilmalik ja vaimulik)? Üks lustakas trükiviga: "Imikute kristlik vaade asjadele võib neile tihti dikteerida teatud otsuse vastavalt etteantud tingimustele" (lk. 111); muidugi peab olema ilmikute!

Neljandaks vajakajäämiseks loengi esitelude puudumist. Tõlkija nime me ei leia, autorit ei tutvustata lähemalt. Asjaolu, et üks Soomes elav prantslane (*tegelikult prantsusmaa venelane -toim.*) koostab ja annab eestlaste jaoks välja niisuguse pretensioonika raamatu — tõeli-

ne *tour de force* — oleks juba omaette artiklit väärt. Praegu otsik-sime aga asjatult paarirealistki esiteltu. Pole ju katoliku kirik mingi salaselts. *A propos* keel: paneb imestama, et eesti keelt mittevaldava mitte-teoloogist autori teosele annab kirikliku trükiloa ja isikliku soovitus eesti keelt mittevaldav piiskop. Kes siis vastutab eestikeelse teksti eest? Tutvustada oleks tulnud ka raamatu isevärki trükipildi otstarvet.

Viiendaks ja viimaseks: kiirustamine. Hoolikas keeleline korrektuur oleks teinud ülinapi teksti märksa arusaadavamaks ja loetavamaks. Kuidas nüüd tütlebki soome rahvasuu: Jumal ei ole kiiret loonud, see on Kuradi töö... (*A propos* Kurat: autor väidab (lk. 32), et ta on isik, kuid kirjutab tema nime väikese algustähga.* Eestlasest lugejale meenub, et õndsas stagna-ajal kirjutati kroonu käsul väikese tähega Jumala nime.) Kiirustamise arvele lähevad küllap ka õpetusalased ebatäpsused, mida niisuguses raamatus tulnuks hoolikalt vältida. Nii näit. on indulgentsidest rääkides (lk. 71) alul juttu meelearandusajast (s.t. patukaristusest), mida teiste abiga sai lühendada, mõni rida edasi aga väidetakse: Langenute patud kaeti ustavate teenetega. Siin on segi aetud patt ja patukaristus, mis eestlasest lihtsurelikul niikuinii juba lootusetult segi on. Ta "teab" (sest "seda teab ju igaüks!"), et katoliiklased muudkui müütavad patukustutusi. Selles asjas oli 1931. a. katekismuse tekst selgem: "Etteheide, et Kirik meile patukaristusest vabastamisega (indulgents) ... patud andeks andvat, või patukaristusest vabastamist raha eest müütavat, on teadmatus tundemärk või laim" (lk. 86j).

* Toimetaja arvamus. Sõna "kurat" kirjutamine suure tähega ei ole seni veel üheski mulle kätte sattunud eestikeelses raamatus (piibel kaasaarvatud) ette tulnud. Kurat ei ole mitte kurjust kehastava olendi pärisnimi, nii nagu Jumal ei ole Jumala nimi. Kuradi kreeka algupärane "diabolos" tähendab pealekaebajat ja heebrea "shatan" - vasta-

Havardi märkus, et "indulgentside müük Leo X pontifikaadi ajal ... oli täiesti ebakanooniline" (lk. 71) suurendab seda segadust veelgi: ebakanooniline paavst? Või kuidas?

Õpetuslikust vaatevinklist tekitab veelgi tõsisemat segadust nn. pärispattu tagajärgede käsitletu. Autor vastandab Lutheri ("pärispatt moonutas inimloomuse", lk. 90) ja katoliku kiriku ("ei moonutanud", lk. 91) õpetusi, ent veidi hiljem (lk. 100) esitab ta katoliku kiriku õpetusena, et Aadama poegade jumalasarناسus "oli moonutatud selle esimese patu läbi".

Kiirustamise arvele läheb küllap ka sissejuhatuse puudumine, mis oleks mitte-teoloogist lugejale väga tähtis. Praegu jääb talle mulje, "et Tallinn on valmis", et selles raamatus loeteldud väidetel on üks ja seesama teoloogiline erikaal, nagu polekski teoloogide hulgas olemas koolkondi, vaidlusi, eriarvamusi.

Kas ei leidu siis selles raamatus üldse midagi kiiduväärset? Olen kuulnud nii kiitust (küll ainult ühelt isikult) kui laitust ("Küündimatu. Katoliku kiriku mainet see raamat Eestis küll ei tõsta," ütles üks eestlasest teoloogiaõppejõud.) Isiklikult võtan alati mütsi maha nende ees, kes raske või koguni võimatu töö ette võtavad — antud juhul teoloogide kahe aastatuhande pikkuse töö vilja koondamine saja viiekümnele leheküljele. Oleme saanud saamatu raamatu, siiski teksti, mis paneb edasi mõtlema ja loodetavasti ka paremat tegema. Katoliku kiriku õpetust korrektselt esitavat eestikeelset teatmeteost tuleb meil aga ilmselt veel tükk aega oodata. Õnneks on Vatikani II kirikukogu (1962-65) suur

list. Kuna näiteks, "presbyter" tähendab vanemat ja "diakonos" teenijat, on need samuti isikud ja tuleks sama loogikat järgides edaspidi suure tähega kirjutada, või kuidas? Jumal kirjutatakse suure tähega austuse pärast tema vastu, kurat seevastu ei vääri mingit austust, ta võtab seda endale ise rohkem kui küllalt.

katekismus (u. 800 lk.) juba saada-val inglise, saksa ja prantsuse, aga ka ladina, itaalia, hispaania, katalaani, portugali, rumeenia ja sloveeni keeles (vrd. KE nr.11/1993:12j). Neid tuleb kasutada kõigil, kes soovivad täpsemat teavet. Kõik need väljaanded on muide varustatud heade indeksitega, mis hõlbustavad otsitava mõiste kätteleidmist.

Ülejäänud pisipuuduste (minu meelest) loetelu asemel üritaksin siinkohal visandada puuduvat sissejuhatust.

Mis on teoloogia ja tema koht Ristikirikus?

Kõigepealt rõhutagem, et Jeesus Kristus tuli päästma, mitte kohut mõistma (vrd. Jh 3:17). Selleks ta tegi ja õpetas (Ap 1:1) — antud järjekorras — Iisraelis ning rajas siis Kiriku, et see tema eeskujul kõik rahvad tema õpilasteks teeks (vrd. Mt 28:19).

Jeesuse toodud uus elu on oma olemuselt müstiline, üleloomulik kingitus ja andumus, elu kooskõlas maailma Looja enesega. See elu on armastus, õnn ja õndsus — mõisted, mis ei mahu sõnadesse.

On loomulik, et inimene tahab paremini mõista Looja tahet, mis väljendub Tema ilmutuses, ning sellest rääkida. See — Kirjeldamatu kirjeldamine, sõnuleletamatu sõnastamine — ongi teoloogia ülesanne. Sõna teoloogia (kr theos Jumal ja logos kõne) etümoloogiline tähendus on niisiis: “kõne Jumalast” või, lihtsamalt, “jutt Jumalast”.

Algusest peale on Ristikiriku teoloogid (üks esimesi oli apostel Paulus) teadvustanud oma ülesande piiratud: poolik on meie teadmine, poolik meie kuulutamine; siin maa peal näeme me Jumalat ainult aimamisi, nagu peeglis (vrd. 1 Kr 13:9-13). Paratamatult piiratud, ent mõõdapääsematu on see teadahtmine.

Teoloogid on Kiriku, Kiriku oma korda Jumala teenistuses. Kiriku

peamiseks eesmärgiks jääb kõigile usklikele (niisiis ka tema teoloogidele) ühine siht: püha elu. Viimne kohtupäev ei ole teoloogiaeksam (vrd. Mt 25:31j). Jumala Poeg suhtus vägagi kriitiliselt oma aja teoloogidesse (“Kirja tundjatesse”), kes kuhjasid inimeste õlgadele ränki koormaid, mida nad ise ei tahtnud sõrmegagi liigutada; Jeesuse õpilaste elu pidi olema palju parem kui teoloogide oma, kui nad tahtsid Jumala Riiki pääseda (vt. Mt 5:20; vrd. eriti Mt 23:1-36). Kas tänapäeva teoloogid julgeksid väita, et see hoiatus ei käi nendegi kohta?

Teisest küljest on tänapäeva teoloogia ka teadus, mida õpetatakse kõrgkoolides. Nagu muudegi teaduste puhul, leidub siin koolkondi, vaieldavaid küsimusi, paljukõitelisi teatmeteoseid jms. See on osa tänapäeva teabeuputusest, millest lihtsurelikul on raske ligikaudsetki ülevaadet saada. See on aga ka küllaltki ohtlik elukutse, tuleb öelda: kui palju tuli näiteks kannatada pühakust teoloogil Aquino Toomasel just tema õpetuse pärast, mida nüüd kõigile eeskujuks seatakse!

Teoloogia teoloogidele — ent kõigile jäävad usk, lootus, armastus, need kolm. Ja suurim neist on armastus (vrd. 1 Kr 13:13).

Karikatuur katoliiklusest

Mag. dots. Arne Hiob

“Lühiülevaade katoliku kiriku õpetusest” ei ahvatlenud mind edasi lugema. Olin lugenud vaid mõnikümme lehekülge, kui edasi piisas üksnes lõpuni sirvimisest ning olulisematele kohtadele pilguheitmisest. Need teemad on mulle tuttavad palju paremate autorite (Rahner, Schmaus, Fries, Küng jt) kaudu. Nii ma polegi siis seda raamatut “lugenud” ega arvatavasti tee seda ka edaspidi. Sest oma vormilt pole see kirjutis mitte raamat, vaid kons-

pekt, ning oma kogemustest tean, et võõraste konspektide lugemine on igav, ebapiisav ja tulutu.

Arvan, et “Lühiülevaade” jääb ilma laialdasema tähelepanuta. Vähemalt loodan seda. Ja see oleks hea. Vaevalt ta laiemale lugejale eriliselt silma paistab muude “usu-lise” sisuga raamatukeste seast. Kui me muidugi teda liiginnuka kriitika-ga ise ei propageeri! Selline sõjakas pinnapealsus, mida see raamat lausa briljantselt esindab, torkab silma eriti teoloogiliselt koolitatud lugejale. Teiste lugejate puhul kerkiks ilmselt nii rohkesti küsimusi - nagu iga konspekti puhul -, et nad kaotaksid huvi selle raamatu vastu üldse. Loodame, et ta mõnele kristlusevastaselt meelestatud erihuvilisele silma ei torka. Aga igatahes ei maksaks meil säärase tegelase võimalikku antipropagandat avalikkuse ees ennetada - st ise reklaamida seda raamatut. Parema, kui kogu tiraazh kiiresti läbi müüdaks, siis võime loota ka tema unustamist.

Kõnesolev raamat on samasugune karikatuur katoliiklusest nagu protestantlusest on seda suurest armastusest vihale aetud jutlustaja-tüüp, kes Piibliga kõik “uskumatud” surnuks lööb. Kes vähegi on võtnud vaevaks lugeda arukaid (st mitte mõistuse kaotanud) katoliiklasi, see teab, et too raamat ei anna mingit tõetruud pilti katoliiklusest. Tõetruult edastab ta vaid teatud seltskonna soovunelmaid, kellega ka teised on hädas katoliikluses just seetõttu, et oma arusaamises katoliiklusest ei ole nad trued tõe. Katoliikluse kui sellise lühiülevaateks ei sobi see raamat mingil juhul. Kuid temale ei tule vastata niivõrd negatiivselt, teda negeerides, kui just positiivselt: üllitada midagi uut ja asjalikku. Ainult positiivne hoiak täidab tühimiku.

Ma võin ainult imestada, miks ei ole veel ära trükitud eesti keeles käsikirjana juba ammu saada-val ole-vat Joseph Ratzingeri “Sissejuha-

tust kristlusse”?* Mulle on see raamat koguni nii meeldinud, et - kuna katoliiklastest paistab mitte asja olevat - kavatsesin seda vahepeal soovitada baptistide “Logose” kirjastusele trükkimiseks. Nemad saaksid asjaga soovi korral kindlasti hakkama. Erinevalt meie raamatukesest tutvustab Ratzingeri teos katoliikluses olulisemat, st katoliiklikku kui katoolist, üldkristlikku uskumist ja mõtlemist üldse - mitte aga institutsionaalseid üksikasju. Viimaseid saabki ent alles õigesti (st mitte meie väikese raamatukese kombel kitsarinnaliselt = valesti!) mõista katoliiklusele iseloomuliku hoiaku taustal üldse. Niisamuti ühendab too Ratzingeri teos katoliiklikku “avarust” suurepäraselt protestantliku “sügavusega” (Hans Küngi määratlus) - nagu on kohane meie ajastul.

Õnneks on konfessionaalse kitsarinnalisuse aeg möödunud, muidu võiksid protestandid katoliiklaste sellise möödalaskmise tõttu käsi kokku hõõruda. Meie ajal kurvastab see aga ka iga protestanti, kui selline “shedööver” on pandud esindama katoliku kirikut.

Minu protestantlik usk sai kinnitust

Dr. Toomas Paul

Katoliku kirik erineb protestantlikest kardinaalselt, ja see tähendab, et mida Rudolf Bultmann või Reinhold Niebur ütleb, on protestantismi rohkem esindamas kui see, mis Karl Rahner või Hans Küng võiksid ütelda. Sest katoliku kirikus on hierarhia määrav - kes teoloogiat tohib KIRIKU nimel teha.

Selles mõttes oli “Lühiülevaade” minule isiklikult niisugune raamat,

mis esitas tänapäeva katoliku kiriku ametliku seisukoha. Raamat on kirjutatud väga asjatundlikus toonis ja kõik argumendid on tsementeeritud Tema Pühaduse Paavsti entsüklika-test võetud lausetega, nii et seda lugedes ei teki mingit kahtlust, et on tegemist parima ja asjatundliku esitusega. Tänu Eesti piiskopi ja administraatori imprimaturiga ja soojade soovitusõnadega varustatud raamatule tean ma nüüd täpselt, mida KIRIK õpetab - ja mulje on, et katoliku kirik on praegu samasugune nagu jehoova tunnistajad. Kirik teab absoluutselt kõik sellest, kuidas inglite pattulangemisega lood olid, rääkimata sellest, kes taevasse saab ja kes ei saa. Ta esitab väga üksikasjalised kataloogid pattudest.

Mul on häbi tunnistada, minu teadmised katoliku kiriku teoloogiast on keskaegsed: ma arvasin, et on ainult seitse surmapattu. Nüüd sain teada terve hulga surmapatte, milles inimesed viibivad ja mille seisundis viibides sakramendist osa saades nad teostavad ka jumalateotuse ja on igavesti pörgusse määratud.

Nii et minu üdini protestantlik usk sai kinnitust. Mul on hea meel, et ma olen sündinud luterlikul maal ja olen luterlane; minu Jumal on natukene vähem inimeste poolt paika pandud. (*Üleskirjutus helilindilt.*)

Tuuleveski on valmis! ...

... võib hakata jahu jahvatama, ütles hiiglane helikopterit sabapidi maase lüües.

“Lühiülevaatesse katoliku kiriku õpetusest” on selle autor juristina koondanud kõik, mis on keelatud ja mida kästakse, seletamata miks; samuti käsitlemata mis teha siis, kui ei ole võimalik täita üht seadust ilma et rikuks teist. Kogu kiriku õpetus on tehtud mustvalgeks ja lõpuni valmisolevaks: kõik seisukohad, ka

moraali küsimustes, on esitatud dogmadena.

Raamat ei kutsu kedagi kaasa mõtlema, vaid manipuleerib lugejat “absoluutse tõe” positsioonilt, mis on tänapäeval halvim viis katoliiklusest rääkida. Selles mõttes ei ole ma isa Vello Saloga nõus, et raamatul on ainult pisipuudused, ja minu arvates räägib ka kõik muu tema enda artiklis sellele väitele vastu. “Lühiülevaade” on kiriku grammatika, mis on koostatud inimese poolt, kes valdab vigaselt hädapärast kõnekeelt ja omab vestlussõnastikku, kust valmis loosungeid laenata: kasutatud kirjanduse loetelus (ainult 8 nimetust!) pole populaarteaduslike ja õpperaamatute kõrval ühtegi teoloogiaalast professionaalset teatmeteost. Ja tulemust polegi vaja minna kaugelt otsima.

Juba raamatu esimesel leheküljel esinev definitsioon sõnale “teoloogia” on tõeline pärl: *õpetus Jumala tunnetamisest; kohustustest, mis Jumal meie peale on pannud; teedest, mis viivad Jumala juurde.*

Esiteks ei saa teoloogiat käsitleda kui *õpetust*, mis ainult seletab. See on teadus, mis uurib ja areneb mitte ainult pedagoogilise meetodina. *Tunnetusega* tegeleb otseselt mitte teoloogia vaid gnoseoloogia, samuti müstika. Inimese teid Jumala juurde *tõestatavate faktide* kaudu käsitlevad teodicea ja religioonifilosoofia. *Jumala poolt inimesele usu kaudu vastuvõtmiseks antud teid* valgustab Tema ilmutus. Mis aga puutub õpetusse kohusest, siis Jumala ilmutus õpetab meid mitte ainult oma kohust täitma, vaid elama, olema loovad isiksused, mitte ajutud, alati ühtemoodi reageerivad masinad. Oleks kasvõi üks asi, mis sõna tähendusele otse pihta saaks!

Tegelikult on teoloogia (alates pühast Augustinusest) omanud tähendust: *teadus, mis uurib Jumalat selle kaudu, mida Jumal on ise inimkonnale ilmutanud.* Teoloogia

* Joseph Ratzingeri “Sissejuhatus kristlusse” käsikirjaline tekst oli kord ühe ilmaliku kirjastuse programmis, kuid jäi eesti keeles avaldamata tõlke halva kvaliteedi tõttu. Jälle olid olnud asjal asjaarmastajad - vist habemeajaja ja jaamaülem.

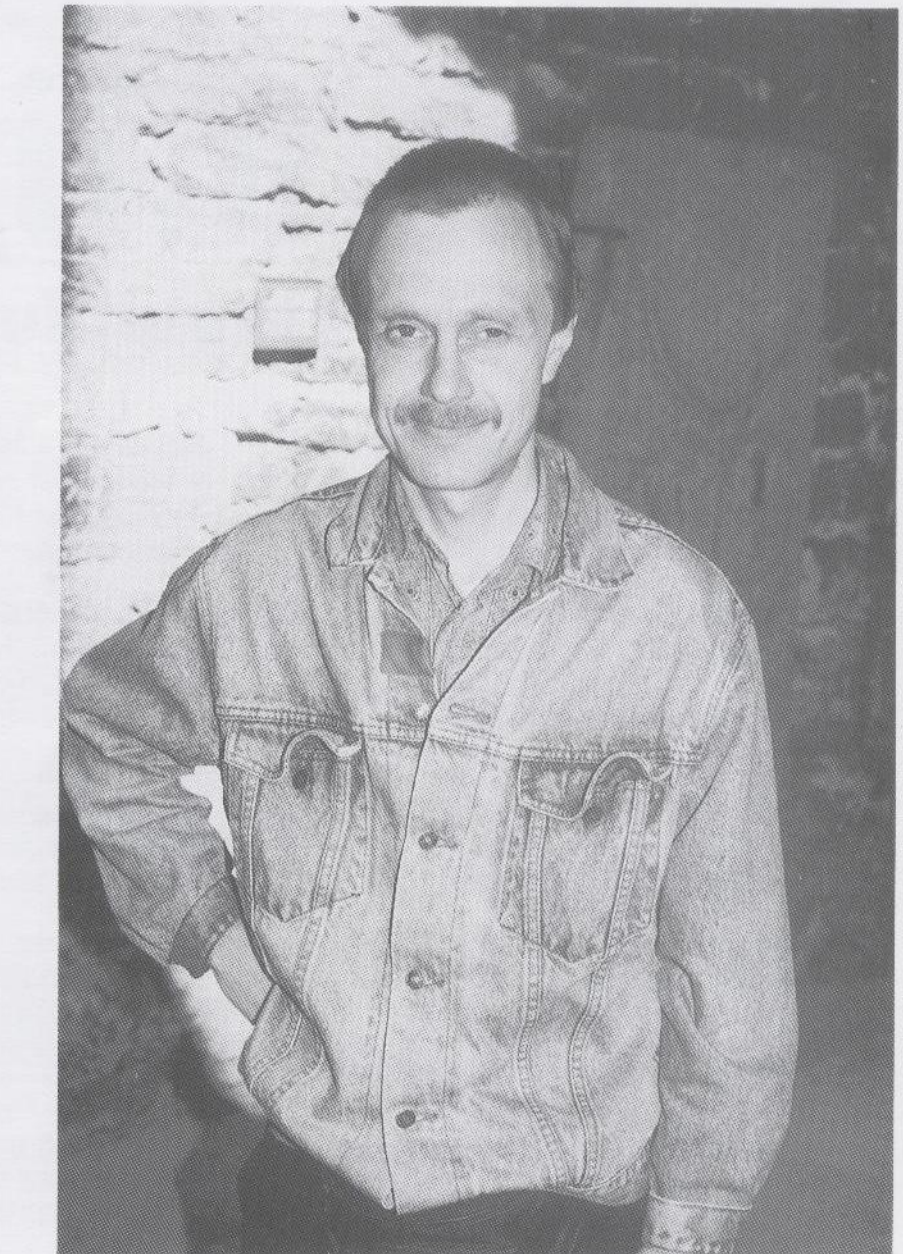
algab eeldusest, et osa tõesid, nagu Jumala olemasolu, piibel kui Jumala ilmutus, igavene õndsus jm ei kuulu tõestamisele vaid need võetakse aksioomidena usus vastu. Nii piiblit kui ka muud kiriku pärimust on võimalik uurida ka filosoofi, keeleteadlase, ajaloolase jne. meetodiga, kuid see pole siis enam teoloogia.

Sõna "teoloogia" kasutamisega näib advokaadihärnal üldse raskusi olevat. Nii omapärasest teoloogialiidendusest pole ma varem kuskil kohanud. Nii dogmaatika kui moraaliteoloogia käsitlevad sakramente teoloogia meetodiga. *Sakramentide teoloogiat* kui omaette teadust pole olemas mujal kui kõnekeeles, siis kui dogmaatika ja moraaliteoloogia sakramentidekäsitlust omavahel võrreldakse. Pühitusviisidest räägib liturgika, mis ei uuri sakramente, vaid loob nendest teoloogia poolt määratletud kriteeriumide alusel talitused, mille kaudu inimene saaks Jumala poolt ilmutatud müsteeriumidest osa. Kuhu aga on jäänud VT ja UT teoloogia, pastoraalteoloogia, fundamentaalteoloogia?

Mis aga lausa ihukarvad püsti ajab on autori väide juba raamatu esimesel leheküljel (!), et sakramentide, või nende teoloogia kaudu **inimene kindlustab oma õndsakssaamise!** Nii saab väita ainult kuritahtlik manipulaator ja värbaja, ning ma ei ole päris kindel, et isegi jehoova tunnistajad julgevad kellelegi millegi kaudu igavest õndsust lausa garanteerida.

Kõik eelkäsitletud näited pärinevad ainult raamatu esimeselt tekstileheküljelt. Vaevalt, et lugeja viitsiks süveneda veel 156 korda nii pikka kriitikasse, sellepärast siinkohal lõpetaksin. Tunnen vaid südamest kaasa inimesele, kes omapäi "Lühiülevaate" nendele lehekülgedele uitama läheb.

Sellepärast paneksingi iga seda raamatut lugenud või veel lugeda kavatsuva - eriti veel noore - inime-



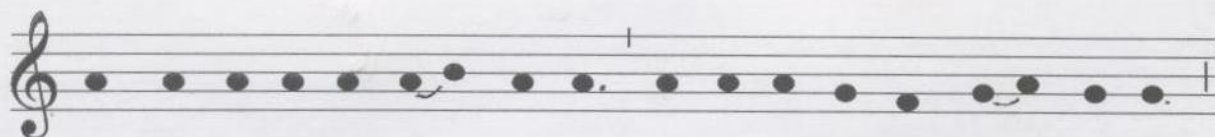
Pildil: "Ilmikute kristlik vaade asjadele võib neile tihti dikteerida teatud otsuse vastavalt etteantud tingimustele." (tsit.)

se südamele: **sellest raamatust midagi ära õppides jääte pärast eluaeg ümber õppima. Suur osa sõnaseletustest ja definitsioonidest on suisa valed**, ja lugemisel ei hoiata teid keegi, missugused nimelt.

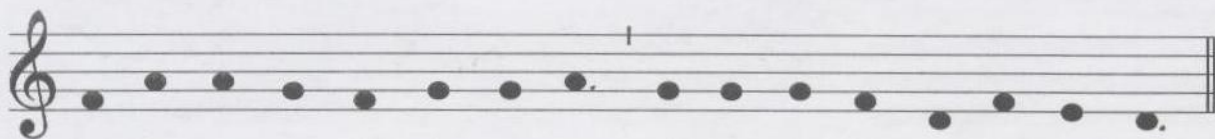
Kes suudaks ära mõõta seda kahju, mida "Lühiülevaate" ilmumine katoliku kirikule eesti rahva silmis

põhjustab. Kõigest ülaltoodust selgub, et need, kes seisavad niisuguse raamatu eesti keeles avaldamise taga, peavad meid, eestlasi, paavianideks, kes alles eile on puu otsast alla tulnud. Ja see on iga eestlase ja katoliiklase enda otsustada, kas ta end (kasvõi vaikivalt nõusolles) selleks tunnistab või mitte.

Preester Rein Õunapuu



Splen-dor pa-ter-nae glo-ri-ae, de lu-ce lu-cem pro-fe-rens,
Kui val-gus sün-dis sä-ra-ma ja I-sa kir-kust näi-ta-ma,



lux lu-cis et fons lu-mi-nis, di-em di-es il-lu-mi-nans.
Ta val-gu-sest löi val-gu-se, ja nõn-da päev sai al-gu-se.

Splendor paternae gloriae,
de luce lucem proferens,
lux lucis et fons luminis,
diem dies illuminans.

Verusque sol illabere
micans nitore perpeti,
iubarque Sancti Spiritus
infunde nostris sensibus.

Votis vocemus et patrem,
Patrem perennis gloriae,
Patrem potentis gratiae,
culpam releget lubricam.

Informet actus strenuos,
dentem retundat invidi,
casus secundet asperos
donet gerendi gratiam.

Mentem gubernet et regat
casto, fideli corpore;
fides calore ferveat,
fraudis venena sesciat.

Christusque nobis sit cibus,
potusque noster sit fides;
laeti bibamus sobriam
ebrietatem Spiritus.

Laetus dies hic transeat;
pudor sit ut diluculum,
fides velut meridies,
crepusculum mens sesciat.

Aurora cursus provehit;
Aurora totus prodeat,
in Patre totus Filius
et totus in Verbo Pater. Amen.

Kui valgus sündis särama
ja Isa kirkust näitama,
Ta valgusest löi valguse,
ja nõnda päev sai alguse.

Siis päike tõusis taevasse
ja paistis inimkonnale,
et oskaks tema säraga
me Isa kirkust võrrelda.

Nüüd, Püha Vaim, meid juhata,
meil tõde valest eralda,
et Isa armu abiga
jääks meie töotus püsima.

Meil lase teha palju head
ja hoida kindlalt püsti pead,
et oma saatust taludes
me võidaksime raskused.

Me keelt ja kirge talitse,
me meelt ja mõistust valitse,
et vaim võiks usust toituda
ja kõigest kurjast hoiduda.

Meid hoia, kaitse, kinnita,
Sa oma ihu, verega,
et Sinu Vaimust kantuna
me hing võiks õnnest joobuda.

Kuid seegi päev kord möödub, kaob
saab rõõmust kurbus, õnnest kaos.
Kui arm ja lootus hirmuks vaob,
usk hoiab meelegeid vaos.

Sest ükskord ikka koidab päev,
mis iialgi ei looja läe.
Kes Poega suutis uskuda,
saab Isa juurde elama. Aamen.